

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

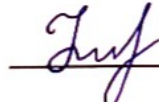
Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно),
перша – польська

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Магістр

**ПІСНЯ ЯК ЖАНР НЕКЛАСИЧНОГО ГУМАНІЗМУ В ПОЕЗІЇ
СТАРОПОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ**

КвРФПм.023210.01.03.00

здобувачки II курсу групи ФПм-23-1 Олександрі КАПШОС

Керівник Інна ГОРЯЧОК,
канд. пед. наук, доцент

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології Наталія ТОРЧИНСЬКА
канд. філол. наук, доцент

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Освітній рівень	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Словянські мови і літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	освітньо-професійна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри слов'янської філології

 (Неля ПОДЛЕВСЬКА)

17 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу

Капінос Олександрі Ярославівні

1. Тема роботи: «Пісня як жанр некласичного гуманізму в поезії старопольської літератури»

затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології 16 червня 2023 року, протокол №12.

2. Термін подачі студентом завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи

Вивчення пісні як жанру старопольської літератури в контексті ідей некласичного гуманізму дозволяє визначити її роль у формуванні національних літературних традицій та популяризації гуманістичних ідей; дослідження витоків і розвитку гуманізму та аналіз специфіки некласичного гуманізму та вивчення впливу старопольських пісень на розвиток польської літератури в наступних епохах зумовлює **актуальність теми кваліфікаційної роботи.**

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік підлеглих розробні питань)

- вивчення розвитку гуманізму в польській літературі епохи Ренесансу;
- аналіз специфіки некласичного гуманізму у старопольській поезії;
- роль пісні у популяризації ідей гуманізму;
- жанрова специфіка і культурне значення в контексті ідей гуманізму;
- значення старопольських пісень для розвитку польської літератури.

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти по роботі із вказівкою розділів, які їх стосуються

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	НЕМАЄ		

7. Дата видачі завдання – 18 жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п.п.	Найменування етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2.	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2023 року	
3.	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-листопад 2023 року	
4.	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	Грудень 2023 – березень 2024 року	
5.	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірнику наукових праць та участі у конференціях	Квітень, травень, грудень 2024 року	
6.	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	Травень – червень 2024 року	
7.	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	Вересень – жовтень 2024 року	
8.	Написання «чорнового варіанту» кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	

9.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
10.	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 року	
11.	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2024 рок	

Магістрант

Олександра КАПІНОС

Керівник роботи

Інна ГОРЯЧОК

АНОТАЦІЯ

Тема роботи: «Пісня як жанр некласичного гуманізму в поезії старопольської літератури»

Автор – Олександра КАПІНОС

Науковий керівник – Інна ГОРЯЧОК

Обсяг кваліфікаційної роботи 70 сторінок, із них 58 сторінок основного тексту.

Робота містить 85 джерел посилання.

Ключові слова: *старопольська література, Ренесанс, пісня, гуманізм, некласичний гуманізм, Миколай Рей, Ян Кохановський, Горацій, гораціонізм, польська культура.*

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню жанру пісні в старопольській літературі епохи Ренесансу, його значення у формуванні некласичного гуманізму та впливу на культурні, моральні й релігійні аспекти суспільного життя. У центрі уваги перебувають твори Миколая Рея та Яна Кохановського, які втілили гуманістичні ідеали у своїх піснях, поєднуючи античні традиції з національними й християнськими цінностями.

Робота складається з трьох основних розділів, які поступово розкривають витoki і специфіку гуманізму в польській літературі, теоретичні засади некласичного гуманізму та особливості його втілення у пісенній творчості. У першому розділі досліджуються історичні та культурні передумови поширення гуманізму в Європі та Польщі, аналізується взаємозв'язок з античною спадщиною та вплив ідей Горація на формування жанру пісні. Другий розділ присвячений аналізу творів Миколая Рея та Яна Кохановського, їхньої здатності через пісні висвітлювати важливі моральні, релігійні та суспільні питання. У третьому розділі акцент зроблено на значенні пісні як унікального літературного явища, яке поєднує естетичні й духовні цінності, а також її ролі в популяризації гуманістичних ідей.

Автор _____

ЗМІСТ

Вступ.....	7
1. Гуманізм в контексті польської літератури епохи Ренесансу.....	11
1.1. Витоки гуманізму та його специфіка в польській літературі.....	11
1.2. Поняття некласичного гуманізму.....	15
1.3. Роль поезії у формуванні ідей гуманізму в старопольській літературі.....	20
2. Некласичний гуманізм у піснях Миколая Рея та Яна Кохановського.....	28
2.1. Миколай Рей: пісня, як засіб морального повчання і релігійної рефлексії.....	28
2.2. Ян Кохановський: гармонія між людиною, природою і Богом.....	33
2.3. Тематика, образність і стиль у піснях Миколая Рея та Яна Кохановського.....	40
3. Значення пісні як жанру в старопольській літературі.....	46
3.1. Походження та еволюція жанру пісні.....	46
3.2. Старопольська пісня як поєднання літературної та музичної культури.....	51
3.3. Пісня, як форма популяризації ідей гуманізму.....	56
Висновки.....	62
Перелік джерел посилання.....	64

ВСТУП

Пісня – це жанр ліричної поезії, коріння якого сягає давньогрецьких гімнів і народних пісень. Вона завжди була тісно пов'язана з музикою, виконувалася під акомпанемент інструментів і часто супроводжувалася танцями. Ця багатогранність робить пісню унікальним засобом вираження людських почуттів і думок.

Завдяки своїй універсальності пісня стала одним із основних жанрів, через які у старопольській літературі виражалися ідеї некласичного гуманізму. Її емоційність і доступність дозволяли не лише передавати філософські й етичні думки, а й пов'язувати літературу з народними традиціями, що стало характерною рисою епохи Ренесансу [4].

В літературі старопольській літературі пісня, як жанр літератури, посідає унікальне місце, будучи не лише формою художнього вираження, а й носієм духовних, моральних та філософських цінностей епохи. Саме пісня відіграла особливу роль у формуванні польського гуманізму, який у XVI столітті набув оригінальної форми, відмінної від класичних зразків. Старопольська література показує, як пісня могла бути формою діалогу з традицією, сучасністю та священним, особливо це відображала творчість Миколая Рея та Яна Кохановського. Унікальність традицій польської літератури полягала у вмілому поєднанні класичних зразків з елементами місцевої культури, що і дозволило розвинути оригінальний некласичний гуманізм [54]. І хоч цей гуманізм опирався на досягнення європейського Відродження, він враховував національну та релігійну специфіку Польщі.

Пісенний жанр старопольської літератури вирізняється своєю різносторонністю. Миколай Рей та Ян Кохановський, використовували цей жанр для вираження моральних, релігійних та філософських ідей, посиляючись при цьому на біблійні та класичні традиції, зокрема на твори

Горація [75]. Крім того, «Wogurodzica», найдавніший польський літературний текст, стала символом національної ідентичності та молитви [79].

Дослідження польської літератури епохи Ренесансу має давню традицію, проте жанр пісні як літературного явища отримав обмежену увагу з боку літературознавців, що й зумовило **актуальність** теми кваліфікаційної роботи.

Важко зрозуміти значення пісні, не розглядаючи її функції в духовному та соціальному житті епохи Ренесансу. Пісні не лише передавали високі ідеї, але й слугували інструментом для інтеграції спільноти, як у релігійному, так і у світському контексті. Саме завдяки мелодійності та доступній формі пісні легко запам'ятовувалися і поширювалися, що робило їх ефективним засобом передачі культури [23]. Релігійні пісні були особливо важливими, оскільки вони відігравали роль у формуванні духовності та зміцненні зв'язку з сакральним.

Особливе місце в польській літературі займають релігійні пісні, такі як колядки Францішка Карпінського. Його твір «Bóg się rodzi» не лише став символом релігійного та культурного життя Польщі, але й відобразив гуманістичний ідеал рівності всіх людей перед Богом. Колядки Карпінського сприяли гармонійному поєднанню сакральних і народних мотивів, слугуючи збереженню духовності й національної ідентичності.

Аналіз пісень у контексті некласичного гуманізму також дозволяє краще зрозуміти польський Ренесанс як епоху, в якій універсальні цінності переплелися з локальними. Особливість польського гуманізму полягала в його тісному зв'язку з християнською та національною традиціями, що знайшло своє відображення в літературі того періоду. Тому у піснях автори могли гармонійно поєднувати класичні, релігійні та патріотичні елементи [29].

Мета - розкрити жанрові особливості пісні як носія ідей некласичного гуманізму у творчості Миколая Рея та Яна Кохановського.

Для досягнення мети потрібно виконати наступні **завдання**:

- 1) дослідити, як пісня функціонувала як літературний жанр, що формував гуманізм у старопольській літературі;
- 2) проаналізувати твори видатних представників Ренесансу, таких як Миколай Рей та Ян Кохановський, а також окремі релігійні пісні, зокрема «Богородицю»;
- 3) розглянути зв'язок пісні з гораціанством та її роль у формуванні суспільних та індивідуальних уявлень .

Об'єктом дослідження виступає література епохи польського Ренесансу .

Предмет – жанр пісні у творчості Миколая Рея та Яна Кохановського.

Матеріалом дослідження є збірка Яна Кохановського «Pieśni» та фрагменти з твору Миколая Рея «Żywot człowieka poczciwego».

Методи дослідження. В основу роботи покладено метод літературного аналізу, порівняльного аналізу та інтерпретації літературних текстів. Такий підхід дозволить показати роль пісні як літературного жанру в контексті світоглядних змін епохи Ренесансу та Відродження. Історико-культурний метод для дослідження зв'язків між жанром пісні та ідеями гуманізму.

Наукова новизна полягає у комплексному підході до аналізу жанру пісні як носія ідей некласичного гуманізму в старопольській літературі. Розглянуто пісні Миколая Рея, Яна Кохановського та Францішка Карпінського як складову гуманістичної літературної традиції старопольської літератури.

Теоретичне значення дослідження полягає в розширенні уявлень про жанр пісні в старопольській літературі та його роль у формуванні ідей некласичного гуманізму. Робота сприяє поглибленню знань про особливості літературного процесу Ренесансу, дозволяє краще зрозуміти специфіку польського Ренесансу та його внесок у формування національної ідентичності.

Практичне значення полягає в можливості використовувати результати дослідження у викладанні курсів із історії польської літератури та культури, у розробці навчальних посібників, при викладанні «Історії польської літератури», «Культурології», «Літературознавства» у закладах вищої освіти.

Апробація дослідження. Основні положення кваліфікаційної роботи заслуховувалися і обговорювалися на:

- II Міжнародній науково-практичній конференції «Міжкультурні комунікації в галузі освіти» (Хмельницький, 21-22 березня 2024 року);

- Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю (Хмельницький, 24 травня 2024 року)

і викладені у статтях:

- «Роль пісні в поезії старопольської літератури» (Збірник наукових праць №17 том 2 «Поділля. Філологічні студії», Хмельницький, 2024. с.57-65;

- «Порівняння розуміння гуманізму в творчості Миколая Рея та Яна Кохановського» (Збірник наукових праць №16 «Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика», Хмельницький, 2024. подано до друку)

1. Гуманізм в контексті польської літератури епохи Ренесансу

1.1. Витоки гуманізму та його специфіка в польській літературі

Гуманізм як інтелектуальна течія розвинувся в епоху Відродження. Його витoki сягають італійської культури. Він характеризувався передусім зверненням до культури античності та античної філософії. У центрі уваги гуманізму знаходилася людина – її природа, фізичне та духовне життя. Людина в гуманізмі розумілася як соціальна, автономна, вільна істота, яка володіє гідністю. Цей погляд суттєво відрізнявся від головної тематики мистецтва і літератури Середньовіччя, яка зосереджувалася переважно на постаті Бога, питаннях вічного життя та необхідності покаєння за гріхи. У гуманізмі людина розглядалася як самодостатня істота, яка може самостійно визначати свою долю. Гуманістичний світогляд значною мірою сприяв розвитку науки, що зумовлювалося його положеннями про визнання людини як індивідуальної особистості. Література епохи Відродження повністю відображає всі засади цього інтелектуального напрямку, яким є гуманізм [8].

Важливим елементом формування гуманістичної традиції стало звернення до античної культури. Давньогрецькі та римські автори, зокрема Горацій, вплинули на розвиток пісні як самостійного жанру. Горацій називав свої твори «карміна» (ода), створюючи образи, які надихали багатьох поетів, зокрема в старопольській літературі.

Гораціонізм, як стиль, отримав значення в польській літературі Ренесансу, допомагаючи інтегрувати в місцеву традицію античну естетику. Це виявилось в особливостях пісень, які поєднували індивідуальність вираження з універсальними гуманістичними ідеями [9].

Гуманізм — це не просто літературний чи філософський рух, а глобальна культурна трансформація, що вплинула на всі аспекти життя європейського суспільства епохи Ренесансу. Головною ідеєю гуманізму було

повернення до античної спадщини як джерела моральних, інтелектуальних і естетичних ідеалів. Цей рух ґрунтувався на вивченні класичних текстів, які відкривали нове бачення світу й місця людини в ньому [22].

Основоположниками гуманізму були італійські мислителі XIV століття, серед яких виділявся Франческо Петрарка. Він закликав звернути увагу на людину, її розум і творчі здібності, протиставляючи цей підхід середньовічній схоластичній традиції. За Петраркою, головною цінністю має бути освіта, а класичні тексти – основою для виховання нового покоління мислителів.

Поширення гуманізму у Європі відбувалося через університети, друкарні й дипломатичні зв'язки. Це сприяло проникненню гуманістичних ідей до Польщі, де вони адаптувалися до місцевих реалій. У польському контексті гуманізм був особливо тісно пов'язаний із релігією, формуючи унікальний синтез античних ідей і християнських цінностей [55].

У Західній Європі гуманізм виник на тлі соціальних і культурних змін, які стимулювали пошук нових інтелектуальних основ. Орієнтація на класичну спадщину, яку вважали універсальною моделлю для побудови суспільства, була однією з ключових рис гуманізму. У Франції, наприклад, ідеї гуманізму вплинули на політичну думку й літературу, зокрема на творчість Рабле та Монтеня. У Німеччині гуманізм переплівся з ідеями Реформації, створивши унікальну синтезовану модель, яку популяризували такі діячі, як Еразм Роттердамський і Філіп Меланхтон [18].

В Італії гуманізм базувався на прагненні повернути велич античної культури. Роботи Петрарки й Боккаччо заклали основу літературного гуманізму, який поширювався на інші сфери життя – образотворче мистецтво, архітектуру, науку. Саме в Італії були сформовані ідеї про те, що людина здатна самотійно творити свою долю, використовуючи знання та талант [19].

Однією з перших країн Центральної Європи, де гуманістичні ідеї знайшли сприятливий ґрунт стала Польща. Це було зумовлено рядом факторів: активною діяльністю Краківського університету, культурними зв'язками з Італією та Німеччиною, а також підтримкою польськими монархами розвитку гуманістичної освіти. Особливу роль у цьому відіграв Ягеллонський двір, який був осередком інтелектуального й мистецького життя [29].

Використання латини як основної мови науки й літератури стало важливим внеском у розвиток польського гуманізму. Це дозволило польським ученим і письменникам брати участь у інтелектуальному житті Європи, зберігаючи при цьому свою національну ідентичність. Такі постаті, як Ян із Вісліци та Миколай Коперник, уособлювали синтез наукових і гуманістичних прагнень, які формували польський культурний ландшафт [42].

Однією з головних рис польського гуманізму було прагнення до гармонії між християнськими цінностями та античною традицією. Польські поети-гуманісти, такі як Миколай Рей і Ян Кохановський, використовували свої твори як засіб для поширення моральних і релігійних ідей. У творах Рея, наприклад, центральне місце займала ідея «порядного життя», яка базувалася на християнських чеснотах і етиці [39].

Некласичний гуманізм, на відміну від класичного, звертає увагу не лише на універсальні цінності античної спадщини, а й на локальні традиції, індивідуальність і духовність. У польській літературі цей напрямок проявився через акцент на релігійній та моральній тематиці. Зокрема, твори Миколая Рея підкреслюють важливість внутрішнього вдосконалення та праці як основи «чесного життя», яке стало своєрідною моделлю некласичного гуманізму. Його ідеї базувалися на християнських чеснотах, але були подані через доступну для широкого загалу мову, що допомагало інтегрувати їх у повсякденне життя [4], [8].

Некласичний гуманізм у Польщі, який виник на основі класичних традицій і тісно пов'язаний із християнськими цінностями, вплинув на розвиток літератури не тільки в Польщі, але й на сусідні країни, зокрема Україну. Як зазначає Олександр Грицай, польський гуманізм, представлений у творчості таких авторів, як Миколай Рей, став основою для формування моральних і філософських уявлень у культурі, що знаходилася на перехресті різних традицій. Вплив Рея простежується не лише у Польщі, а й на теренах українських земель, де гуманістичні ідеали, зокрема ідеї чесноти, порядного життя і покори Богу, знайшли своє відображення в українських творах. Грицай підкреслює, що гуманізм Ренесансу в Польщі, який поєднував античні мотиви з християнськими ідеалами, став важливим елементом не лише польської, а й більш широкої центральноєвропейської культурної традиції, впливаючи на формування національної ідентичності в Україні [1].

Окрім того, польський гуманізм був тісно пов'язаний із національною ідеєю. У творчості письменників цього періоду простежується прагнення до захисту національних інтересів і підкреслення унікальності польської культури. Зокрема, у піснях Кохановського можна побачити оспівування природи, людської гідності й спокою, що стало вираженням гармонії між людиною та світом [54].

Література польського Ренесансу стала головним каналом для поширення гуманістичних ідей. Вона охоплювала широкий спектр жанрів – від поезії до філософських трактатів. Зокрема, жанр пісні, який був популярним у цей період, використовувався для вираження як особистих, так і суспільних прагнень. Наприклад, у «Pieśni» Кохановський підкреслює важливість гармонійного життя, яке відповідає античному ідеалу [55].

1.2. Поняття некласичного гуманізму: теоретичний аспект

Вступ до поняття некласичного гуманізму

Як культурний і філософський рух, гуманізм став одним із визначальних чинників епохи Ренесансу. Його основна ідея полягала в поверненні до античної спадщини, акценті на цінностях людської особистості та розуму. Проте, з часом, гуманістична думка зазнала трансформацій, зумовлених соціально-історичними змінами. Ці трансформації породили феномен, який у літературознавстві часто називають некласичним гуманізмом.

Некласичний гуманізм – це напрям, який частково відходить від класичних ідеалів епохи Ренесансу, адаптуючи гуманістичні цінності до нових умов. Він акцентує увагу не лише на гармонії й раціональності, але й на конфлікті між ідеалом і реальністю, який притаманний людському існуванню. Ця концепція, що виникла в межах європейської думки XVII–XVIII століть, знайшла відображення в літературі Польщі епохи Ренесансу та пізніше, особливо у творах Миколая Рея, Яна Кохановського та Францішка Карпінського [55].

Некласичний гуманізм відрізняється від класичного більшим акцентом на емоціях, індивідуальному досвіді та зв'язку людини з природою й Богом. Теоретичні засади цього явища у старопольській літературі формувалися під впливом релігійних і філософських концепцій. Зокрема, гуманістичні ідеї в піснях Рея та Кохановського були не лише формою естетичного вираження, а й засобом виховання суспільства через піднесення моральних принципів. Некласичний гуманізм у Польщі орієнтувався на практичне застосування ідей – не лише як засіб літературної рефлексії, а як інструмент для морального вдосконалення людини [21]. [55].

Витоки некласичного гуманізму сягають Реформації – релігійного та культурного руху, що змінив уявлення про роль людини у світі. Реформація

піддала критиці схоластичну філософію та католицьку догму, водночас наголошуючи на індивідуальній відповідальності людини перед Богом. Цей підхід значно вплинув на ідеї гуманізму, додавши до них нові моральні й етичні виміри [39]. Реформація стала каталізатором для формування некласичного гуманізму, що відмовився від беззастережного поклоніння класичним ідеалам. Відтепер на перший план виходили проблеми морального вибору, індивідуальної свободи та пошуку духовного сенсу. Один із найяскравіших представників цієї традиції, польський письменник Миколай Рей, у своїх творах підкреслював важливість праці, скромності й відповідальності перед Богом. Його «*Żywot człowieka poczciwego*» стало програмним твором ідей некласичного гуманізму в Польщі [42].

Некласичний гуманізм можна охарактеризувати через низку ключових принципів:

Людина як суб'єкт морального вибору. Некласичний гуманізм наголошує на відповідальності людини за власне життя та вчинки. Це підхід, який зосереджується не лише на її розумі, але й на здатності до етичного самовизначення.

Поєднання раціонального й духовного. Якщо класичний гуманізм ставив на перше місце раціональне мислення, то некласичний визнає важливість духовності й релігії як джерела людської гармонії.

Критика класичних ідеалів. Некласичний гуманізм ставить під сумнів ідею абсолютної гармонії, підкреслюючи складність і суперечливість людського існування. Цей аспект яскраво проявляється в творчості Кохановського, зокрема в його «Тренах» (*Treny*), де трагедія особистої втрати стає приводом для глибокого філософського роздуму [52].

Польський некласичний гуманізм сформувався під впливом як західноєвропейських ідей, так і місцевих традицій. Унікальність польського підходу полягала у взаємодії гуманістичних принципів із релігійними та національними цінностями. У творах Рея відображено ідею гармонії між

людиною, суспільством і Богом, тоді як Кохановський зосереджується на моральних і етичних аспектах людського життя [54].

Особливо цікавим є спосіб, у який польські автори адаптували гуманістичні ідеї до політичного й соціального контексту. Вони зверталися до тем патріотизму, служіння громаді та ролі особистості в історичних подіях. Цей підхід робив гуманістичну літературу не лише джерелом естетичної насолоди, а й засобом суспільного впливу [19].

Некласичний гуманізм у польському контексті не можливо уявити без тісного зв'язку з християнською культурою. Цей аспект відрізняє польські літературні традиції від західноєвропейських, де гуманізм часто протиставлявся релігійності. У Польщі гуманістичні ідеї знайшли своє місце в релігійних текстах, проповідях та моральних трактатах. Письменники-реформатори, такі як Миколай Рей, прагнули поєднати християнські принципи з ідеями самовдосконалення, які були характерні для гуманістичної думки [39]. Миколай Рей у своїй творчості намагався наблизити релігійні істини до широкого загалу, використовуючи просту й доступну мову. Його «*Żywot człowieka poczciwego*» є прикладом того, як гуманістичний підхід допомагав висвітлювати моральні аспекти життя. Автор наголошував на важливості щоденних чеснот – праці, смирення, взаємодопомоги, що робило його твори актуальними для різних соціальних верств [42].

Ще одним аспектом польського некласичного гуманізму є увага до конфлікту між земним і небесним. У творах Яна Кохановського цей конфлікт набуває особливої драматичності, що виражено в його «Тренах» (*Treny*). Автор не лише розмірковує над особистою трагедією, але й намагається знайти відповіді на універсальні питання про сенс людського існування, смерть і взаємозв'язок між людською волею та Божим провидінням [52].

Некласичний гуманізм значно вплинув на розвиток польської літератури, стимулюючи появу нових жанрів і тем. У творчості польських

авторів епохи Ренесансу гуманізм набув характерних рис, які дозволили їм інтегрувати універсальні ідеї в контекст місцевої культури.

Одним із найяскравіших проявів некласичного гуманізму в польській літературі є жанр пісні. Як форма літературного вираження, пісня стала засобом для трансляції як індивідуальних переживань, так і суспільних ідеалів. Твори Кохановського, наприклад, демонструють поєднання гуманістичних ідеалів з народними традиціями. У «Піснях» (Pieśni) автор підкреслює важливість духовного спокою, гармонії з природою та моральної рівноваги [55].

Некласичний гуманізм також сприяв розвитку релігійної поезії, яка виходила за рамки традиційних канонів. Вірші Карпінського, такі як «Gdy ranne wstają zorze», показують, як гуманістичний підхід інтегрувався у релігійний дискурс, надаючи духовності більш індивідуалізованого характеру [54].

Некласичний гуманізм у Польщі став не лише літературним феноменом, а й важливим культурним явищем, яке сформувало світогляд тогочасного суспільства. Поєднання ідей античності з християнськими цінностями забезпечило формування унікального культурного синтезу, що сприяв розвитку освіти, науки та мистецтва.

У творчості Рея та Кохановського ці ідеї набули конкретних форм, які визначили характер польської літератури на століття вперед. Вони заклали основу для подальшого розвитку польської інтелектуальної традиції, яка поєднує універсальні принципи з локальними цінностями. Такий підхід став основою для формування національної ідентичності, де гармонія між гуманістичними ідеалами та релігійною вірою залишалася ключовим принципом [19].

Критика класичних ідеалів у некласичному гуманізмі. Однією з визначальних рис некласичного гуманізму є критика класичних ренесансних ідеалів, таких як гармонія, розумність і абсолютна досконалість людини.

Некласичний підхід визнає складність і суперечливість людського існування, а також обмеження раціонального мислення у вирішенні фундаментальних питань буття.

У польській літературі це добре видно у творчості Яна Кохановського. Його «Трени» (Treny) є не просто рефлексією над особистою трагедією, а й глибоким роздумом про недосконалість людської природи та неможливість досягти повної гармонії в земному житті. Наприклад, у «Tren XIX albo Sen» автор звертається до своєї померлої дочки:

«Dlaczego życie jest tak ciężkie,
Dlaczego w nim tak mało dobra?
Jaki jest sens naszego istnienia –
Nie jesteśmy w sztanie wciąż pojąc...» [52, с.240].

Цей підхід також відображений у творчості Миколая Рея, де автор наголошує на важливості чеснот і праці, але одночасно визнає недосконалість людського суспільства. Його твір «Zwierzyniec» розкриває ідеал «człowieka rozsądneho» (порядної людини), який намагається жити відповідно до християнських цінностей, хоча й стикається з численними викликами [39].

Інтеграція некласичного гуманізму у релігійну поезію. Польські автори-реформатори, такі як Рей, Карпінський та інші, інтегрували гуманістичні принципи у релігійну літературу. У цьому контексті некласичний гуманізм виступає не лише як літературний напрям, але й як засіб для відображення духовних пошуків та індивідуальних переживань.

Францішек Карпінський у своїх творах демонструє, як релігійна пісня стає інструментом індивідуального спілкування з Богом. У його поезії часто присутні мотиви смирення, каяття та надії, що є характерними для некласичного гуманізму. Наприклад, у його пісні «Gdy ranne wstają zorze» він пише:

«Modlę się, Panie, w ciszy poranka,

By twoje światło mnie poprowadziło...» [55, с. 112].

Цей текст свідчить про прагнення знайти гармонію між земним і небесним, що є однією з центральних тем некласичного гуманізму.

Ідеї некласичного гуманізму також знайшли відображення в акценті на соціальній відповідальності та активній участі людини у житті громади. Польські автори, зокрема Рей і Кохановський, бачили літературу як засіб для впливу на суспільство. У їхніх творах зображено ідеал порядного громадянина, який керується моральними принципами, працює на благо спільноти та дотримується етичних норм.

Миколай Рей у «Żywot człowieka poczciwego» описує людину, яка живе у злагоді з природою, суспільством і Богом. Він наголошує на тому, що лише через чесноту й дисципліну можна досягти гармонії в житті. Це відображає типово некласичний підхід до гуманізму, де моральні й духовні аспекти стають важливішими за інтелектуальні досягнення [42].

Таким чином, некласичний гуманізм став ключовим елементом польської культури, вплинувши на літературу, філософію та релігійну думку. Його унікальність полягала у здатності адаптувати гуманістичні принципи до національних і релігійних реалій, створюючи синтез античних і християнських традицій. Це дозволило польській літературі не лише відображати європейські ідеї, а й розвивати їх у контексті локальної культури.

1.3. Роль поезії у формуванні ідей гуманізму в літературі старопольській

В Польщі, як і в усій Європі, епоха Ренесансу стала періодом інтенсивного розвитку поетичної творчості. Поезія відігравала не лише естетичну, але й інтелектуальну функцію, сприяючи поширенню

гуманістичних ідей. Вона була важливим інструментом самовираження для авторів, які прагнули висвітлити проблеми людини, суспільства і світу.

Однією з основних рис поезії цього періоду стало звернення до античних зразків, особливо до творчості Горація, Вергілія та Овідія. Польські поети не просто наслідували класичні форми, але й адаптували їх до локального контексту, додаючи елементи християнської етики та національної самосвідомості. Поезія стала засобом інтеграції універсальних гуманістичних ідей із місцевими цінностями, відображаючи складний і багатогранний світогляд польського Ренесансу [55].

Антична спадщина була важливим джерелом натхнення для польських поетів епохи Ренесансу. Особливий вплив мали твори Горація, які наголошували на гармонії між людиною та природою, раціональності та «золотій середині». Польські автори перейняли ці ідеали, поєднавши їх із християнським світоглядом.

Яскравим прикладом цього є творчість Яна Кохановського, який у своїх «Pieśni» звертається до мотивів «*stoica tranquillitas*», тобто душевного спокою. У вірші «Pieśń IX» він пише:

«Człowiek znośić powinien i radość, i smutki,
Poddając się losowi i przyjmując jego dary...»

Ці рядки демонструють, як Кохановський адаптує античні гуманістичні ідеї до польської культурної традиції [54].

Окрім Горація, польські поети черпали натхнення з творів Вергілія, який оспівував ідеал сільського життя. Цей мотив стає ключовим у творчості Миколая Рея, де гармонія з природою розглядається як основа морального й духовного життя [39].

Миколай Рей, як один із засновників польської літератури, використовував поезію як засіб для поширення моральних і релігійних цінностей. У його творах чітко простежується ідея «*człowieka rozsądnego*», яка була ключовим принципом некласичного гуманізму. Поезія Рея

слугувала своєрідним посібником для формування морального життя, акцентуючи увагу на чеснотах, працьовитості та відповідальності перед Богом.

Одним із прикладів є його твір «*Żywot człowieka poczciwego*», де він описує ідеал християнського життя через прості, але сильні образи. Рей закликає до скромності, шанування ближнього та гармонії з природою, наголошуючи, що ці чесноти є основою для побудови справедливого суспільства [42].

Ян Кохановський – центральна постать польської поезії епохи Ренесансу, яка синтезувала гуманістичні ідеали з глибокими філософськими роздумами. Його творчість охоплює широкий спектр тем, від патріотизму до особистих переживань. У збірці «*Pieśni*» Кохановський створює своєрідний моральний кодекс, заснований на принципах гармонії, розумності й духовної рівноваги.

Особливо цікавими є його «*Treny*», які демонструють перехід від класичного гуманізму до некласичного. Ці твори не лише висловлюють особисту трагедію втрати дочки, але й ставлять глобальні питання про сенс людського життя, роль страждання та місце Бога в житті людини. У «*Tren XIX*» він пише:

«*A choć smutek mnie aż do kres przepelnia,
Nadzieja w Bogu mól ból uśmierza...*»

Цей уривок є виразним прикладом того, як Кохановський поєднує гуманістичні ідеали з християнською вірою [52, с. 145].

Релігійна поезія як носій гуманістичних цінностей в польській літературі епохи Ренесансу займала особливе місце, слугуючи важливим інструментом для поширення християнських і гуманістичних ідей. Одним із найвідоміших прикладів є «*Bogurodzica*» — старопольська релігійна пісня, яка стала символом національної ідентичності та духовності. Цей твір не лише виражав глибоку віру, а й об'єднував людей у часи випробувань,

наприклад, перед битвою під Грюнвальдом. У цьому контексті «Bogurodzica» виконує роль гуманістичного тексту, підкреслюючи значення колективної віри та морального єднання [79].

Особливе місце в польській літературі займають релігійні пісні, такі як колядки Францішка Карпінського. Його твір «Bóg się rodzi» не лише став символом релігійного та культурного життя Польщі, але й відобразив гуманістичний ідеал рівності всіх людей перед Богом. Колядки Карпінського сприяли гармонійному поєднанню сакральних і народних мотивів, слугуючи збереженню духовності й національної ідентичності

Твори Францішка Карпінського є ще одним прикладом того, як релігійна поезія може інтегрувати гуманістичні ідеали. У своїх піснях, таких як «Коли ранні встають зорі», він звертається до мотивів індивідуальної молитви та внутрішнього очищення. Ці тексти підкреслюють важливість особистого духовного досвіду, що відповідає принципам некласичного гуманізму [55].

Особливість релігійної поезії епохи Ренесансу полягає в тому, що вона виступала посередником між античними ідеалами гармонії та християнськими принципами смирення й любові до ближнього. Це робило її універсальним засобом для вираження гуманістичних ідей у польському контексті.

Поезія епохи Ренесансу в Польщі виконувала не лише естетичну, але й важливу суспільну функцію. Вона була засобом виховання моральних принципів, формування патріотизму та розвитку громадянської свідомості. Миколай Рей та Ян Кохановський у своїх творах піднімали теми, актуальні для тогочасного суспільства: необхідність освіти, значення чесноти та гармонійного життя [32].

Наприклад, Кохановський у своїх «Pieśni» звертається до проблем соціальної нерівності, закликаючи до співчуття та допомоги ближнім. У його

творчості знаходимо ідею, що тільки гармонія в суспільстві може стати основою для добробуту всієї держави. У вірші «Pieśń XII» він пише:

«Miłujcie swój kraj, on wasze korzenie,
Pielęgnujcie go, jak ojczyzny sad...» [53].

Такий підхід демонструє, як поезія стала інструментом для трансляції гуманістичних ідеалів, що стосувалися не лише особистого життя, а й соціальних відносин.

Однією з ключових тем польської поезії епохи Ренесансу було формування національної ідентичності. Вона стала важливим чинником для зміцнення зв'язку між гуманістичними ідеалами та патріотичними почуттями. Польські поети використовували античні сюжети для оспівування рідного краю, його історії та культурних традицій.

Яскравим прикладом є «Treny» Кохановського, де особиста трагедія автора стає символом страждання народу. Цей цикл демонструє, як особисті переживання можна інтегрувати в загальнонаціональний контекст, підкреслюючи важливість єднання суспільства в складні часи [52].

Релігійна поезія також виконувала патріотичну функцію. Пісні Карпінського, які часто виконувалися під час національних свят, не лише підтримували дух, а й нагадували про важливість національних традицій. Таким чином, поезія стала засобом для збереження й передачі культурної спадщини, що відповідало гуманістичному прагненню до збереження й розвитку людських цінностей [55].

Однією з характерних рис польської літератури епохи Ренесансу була гармонійна взаємодія між гуманістичними ідеалами та християнською традицією. Ця риса яскраво проявляється в поезії Яна Кохановського. Його твори, зокрема «Pieśni» та «Treny», демонструють прагнення поєднати античні концепції душевного спокою із глибокою християнською вірою.

Наприклад, у «Pieśni» автор використовує образи античної міфології, щоб підкреслити загальнолюдські цінності. Водночас його твори сповнені

християнської символіки, яка акцентує на важливості морального вибору та духовного вдосконалення. Це поєднання робить його поезію унікальним прикладом некласичного гуманізму в польській літературі [54].

Релігійна складова також була важливою в творчості Миколая Рея. Його поезія, хоч і базувалася на біблійних сюжетах, зверталася до світського життя. Автор підкреслював, що віра має бути невід'ємною частиною повсякденного існування, а не лише церковною практикою. Це наближало релігійні цінності до гуманістичних, роблячи їх зрозумілими для ширшої аудиторії [39].

Поезія епохи Ренесансу заклала основи для розвитку польської літератури у наступних століттях. Гуманістичні ідеї, поширені через твори Кохановського, Рея та Карпінського, стали орієнтиром для романтиків і модерністів. Вони використовували ті ж теми – гармонії між людиною і природою, значення моральних чеснот, свободи й патріотизму – але вже в нових історичних умовах.

Особливе значення мала поезія як джерело натхнення для розвитку національної ідеї. У XVIII і XIX століттях польські поети-романтики часто зверталися до спадщини Кохановського, щоб підкреслити тяглість національної культури. Таким чином, гуманістична традиція, закладена в епоху Ренесансу, залишалася живою і впливала на літературні процеси ще протягом багатьох століть [19].

Поезія, зокрема пісня, стала ідеальним інструментом для вираження некласичного гуманізму. Її універсальність дозволяла передавати складні ідеї у простій та доступній формі. Наприклад, у «Pieśń IX» Кохановського оспівується ідея надії та гармонії в житті:

«Nie trać nadziei, gdy wszystko ponyre,
Po buży zawsze jasny dzień nadejdzie...»

Цей уривок демонструє, як поезія стала засобом інтеграції гуманістичних ідей у повсякденне життя, формуючи суспільні уявлення про чесноту, гармонію та роль віри в житті людини [55, с.87]

Підсумовуючи, можна сказати, що поезія відіграла ключову роль у формуванні гуманістичних ідей у старопольській літературі. Вона стала засобом інтеграції універсальних цінностей із місцевими традиціями, сприяючи формуванню національної ідентичності, моральної культури та духовності. Через твори Миколая Рея, Яна Кохановського та Францішка Карпінського польська література не лише долучилася до загальноєвропейського гуманістичного руху, але й збагатила його своїм унікальним баченням.

Висновки до 1 розділу

У першому розділі було розглянуто основи гуманізму в контексті польської літератури епохи Ренесансу, його витоки, специфіку та вплив на формування літературних традицій. Польський гуманізм, інтегрувавши ідеї античності, водночас відображав національну ідентичність та релігійні цінності, що надало йому унікального характеру.

У підрозділі 1.1 було висвітлено витоки гуманізму та його специфіку в польській літературі. Зазначено, що ідеї гуманізму прийшли до Польщі через західноєвропейські впливи, але тут вони набули глибоко християнського змісту, відповідного польській культурі. Особливу роль відіграли Краківський університет та діяльність польських інтелектуалів, які поєднували античну спадщину з християнськими ідеалами.

Підрозділ 1.2 присвячено теоретичному аспекту некласичного гуманізму, який виник як реакція на традиційний гуманізм. Визначено, що некласичний гуманізм відмовляється від абсолютної гармонії, визнаючи складність людського існування. Він став основою для формування

унікального літературного синтезу, який поєднав філософське осмислення людської природи з практичною етикою.

У підрозділі 1.3 було детально проаналізовано роль поезії у формуванні гуманістичних ідей у старопольській літературі. Акцент зроблено на тому, що пісенний жанр, представлений такими авторами, як Миколай Рей, Ян Кохановський та Францішек Карпінський, став ключовим засобом поширення гуманістичних цінностей. Через пісні автори зверталися до широкої аудиторії, пропагуючи ідеали добродісного життя, гармонії з природою і духовного вдосконалення.

Таким чином, гуманізм у польській літературі Ренесансу став не лише літературним явищем, а й важливим культурним феноменом, який вплинув на світогляд і самосвідомість суспільства. Польські гуманісти змогли інтегрувати універсальні цінності античності та християнства, створюючи твори, які залишаються актуальними навіть сьогодні.

2. Некласичний гуманізм у піснях Миколая Рея та Яна Кохановського

2.1. Миколай Рей: пісня як засіб морального повчання і релігійної рефлексії

Миколай Рей – одна з ключових постатей польського Ренесансу, яку вважають «батьком польської літератури». Він став першим письменником, який відмовився від латини на користь польської мови, закладаючи основи національної літературної традиції. Його твори, насичені гуманістичними ідеями, поєднували в собі моральне повчання, релігійні роздуми та соціальну критику. У своїх піснях Рей пропагував ідеали доброчесності, гармонійного життя та християнської віри, звертаючись до широкої аудиторії [39].

Поезія Рея виконувала не лише естетичну, але й дидактичну функцію. Його пісні були своєрідними повчальними текстами, які використовували просту й зрозумілу мову для донесення складних філософських і релігійних ідей. Завдяки цьому вони набули популярності серед різних верств населення, від шляхти до селян [42].

Одна з центральних тем у творчості Рея – це ідея «порядного громадянина» (*człowiek rozsądny*), яка відповідає гуманістичному ідеалу доброчесного життя. У своїх піснях автор закликав до дотримання чеснот, таких як працьовитість, чесність і смиренність. Він вважав, що тільки через моральне самовдосконалення людина може досягти гармонії з собою, суспільством і Богом.

Наприклад, у пісні «*O żywocie chrześcijańskim*» Рей пише:

«Pracą swą Boga wielbisz,

Swoim szlachetnym życiem – bliźniego...»

Ці рядки відображають ідею, що робота та відповідальність є невід’ємними складовими християнського життя [39].

Рей також акцентував увагу на необхідності дотримання громадянських обов'язків. Його пісні були спрямовані на виховання свідомих і порядних членів суспільства. Вони підкреслювали, що людина повинна бути чесною, справедливою та відповідальною за свої вчинки.

Особливістю творчості Миколая Рея є її акцент на практичних моральних цінностях, поданих у зрозумілій формі. Як зазначає Володимир Панченко, твори Рея, зокрема його пісні, не лише втілювали гуманістичні ідеали, але й ставали дієвим інструментом виховання. Наприклад, у своїх релігійних піснях Рей наголошує на необхідності чесного життя, яке можливе лише завдяки праці, молитві та відданості Божій волі. Його твори часто мали афористичний характер, як, наприклад:

*«Praca jest Bożym darem,
Leniwy będzie ukarany...»*

Цей уривок ілюструє, як Рей через простоту й образність мови доносив свої моральні настанови до широкого загалу.

На думку Панченка, гуманістичний підхід Рея резонував із суспільними запитами свого часу, не обмежуючись польським контекстом. Його творчість знайшла відгук і серед української культурної спільноти, де подібні моральні цінності вже існували, але завдяки впливу Рея набули більш структурованого вигляду [11].

Релігійна тематика займає центральне місце в піснях Рея, що зумовлено його протестантськими поглядами. Автор, який сповідував ідеї Реформації, підкреслював значення особистої віри та прямого зв'язку людини з Богом. Його твори часто зверталися до біблійних сюжетів, але інтерпретували їх через призму протестантської етики.

У пісні «O modlitwie» Рей пише:
*«Modlitwa czysta, która z głębi płynie,
Do Boga dociera bez pośrednika...»*

Цей текст є виразним прикладом протестантського погляду на релігію, який відкидає необхідність церковного посередництва [52].

Релігійні пісні Рея також виконували важливу освітню функцію, пояснюючи основи християнської віри в доступній формі. Наприклад, у своїх творах він підкреслював важливість десяти заповідей, молитви та доброчесності як основ для морального життя.

Однією з унікальних рис поезії Рея є її орієнтованість на простих людей. Автор використовував зрозумілу мову, прості рими та народні образи, що робило його твори доступними навіть для неписьменних. Цей підхід дозволив йому поширювати гуманістичні та релігійні ідеї серед найширшої аудиторії.

Мова пісень Рея була насичена афоризмами та народними висловами, які легко запам'ятовувалися. Наприклад:

*«Sprawiedliwy sędzia – to twoje sumienie,
Ono bowiem waży wszystkie twoje czyny...»*

Ця риса зробила його пісні не лише популярними, а й дієвими інструментами морального та релігійного виховання [55].

Творчість Миколая Рея, зокрема його пісні, є унікальним явищем у польській літературі епохи Ренесансу. Вони поєднують гуманістичні ідеї з релігійними принципами, створюючи гармонійний синтез морального та духовного. Його твори були не лише літературними текстами, а й потужними засобами виховання, які впливали на суспільство.

Рей заклав основи польської літератури, де пісня стала засобом для пропагування гуманістичних ідей. Його творчість продовжує надихати дослідників, адже вона відкриває нові грані взаємодії гуманізму та релігії в культурному контексті [42].

Протестантська етика, яку активно підтримував Миколай Рей, знайшла відображення у його піснях через акцент на самодисципліні, працьовитості та відповідальності перед Богом. Для Рея важливим було підкреслити, що

кожна людина може знайти своє покликання через чесну працю, яка служить як особистому, так і суспільному добробуту. У піснях він часто використовував метафори, які робили ці ідеї зрозумілими для широкої аудиторії. Наприклад, він порівнював людське життя із землею, яку треба обробляти з любов'ю, щоб отримати добрі плоди [39].

Один із прикладів – пісня, у якій йдеться про працю на полі як символ духовного життя:

*«Kto ziemię swą uprawia,
Ten duszę czystą zachowuje.
W pracy znajdziesz swe zbawienie,
I w niej – wszystkich cnot korzenie...»*

Цей текст демонструє, як Рей пов'язував щоденну працю з духовними цінностями, роблячи її важливим елементом християнського життя.

У своїх піснях Миколай Рей нерідко звертався до теми суспільних недоліків, використовуючи сатиричні елементи для їх викриття. Він критикував нечесність, лінь, зажерливість і марнотратство, акцентуючи на тому, що такі пороки є основними причинами деградації суспільства. У пісні «O żywocie grzesznym» автор пише:

*«Zaślepiony żądzą złota,
Człowiek swych win nie dostrzega,
A dusza, co w grzechach błądzi,
Niszczy wszystko, co dał jej Pan...»* [55, с. 157].

Ця пісня не лише критикує суспільні вади, але й закликає до морального очищення та повернення до християнських чеснот.

Важливим джерелом натхнення для Миколая Рея був польський народний фольклор. Автор черпав із народної мудрості, використовуючи притчі, прислів'я та афоризми для створення своїх текстів. Це не лише робило його пісні зрозумілими для простих людей, але й допомагало зберігати культурну спадщину Польщі.

Наприклад, у пісні «O szczęściu i niedoli» Рей звертається до народного уявлення про долю, яка залежить не від випадковості, а від праці та морального життя:

*«Nie zrzucaj na los wszystkich swych niedoli,
Bo kto pracuje – ten syty w swej woli.
W twoich rękach szczęście i spokój,
A Pan Bóg jedynie prowadzi cię krokiem...»* [52, с. 103].

Цей приклад демонструє, як Рей гармонійно інтегрував народні мотиви в контекст гуманістичних ідей.

Тематика пісень Миколая Рея була надзвичайно широкою. Окрім релігійних і моральних тем, він звертався до питань освіти, сімейного життя, соціальної справедливості та людського щастя. У його творчості зустрічаються як особисті рефлексії, так і універсальні роздуми про сенс життя. Це зробило його пісні універсальними та актуальними для різних верств населення.

Рей також багато уваги приділяв вихованню молодого покоління. У своїх піснях він часто закликав до освіти та формування в молоді чеснот, які були б основою для побудови міцного суспільства. Наприклад, у пісні «O pauce» він пише:

*«Ucz się od młodu, by mądrym się stać,
Bo mądrość to światło, co ciemność rozprasza.
Kto wiedzę posiadał, ten szczęście znalazł,
A Pan Bóg jego drogę błogosławi...»* [42, с. 156].

Пісні Миколая Рея мали значний вплив на формування польської культурної ідентичності. Вони допомагали поширювати гуманістичні ідеали серед простих людей, використовуючи доступну мову та близькі образи. Рей був одним із перших авторів, хто показав, що література може бути не лише інструментом естетичного вираження, але й засобом соціального виховання.

Його твори заклали основи для подальшого розвитку польської пісенної традиції, яка залишалася важливим елементом національної культури протягом століть. Гуманістичний підхід Рея до пісні як жанру став орієнтиром для багатьох письменників, які шукали способи гармонійного поєднання естетики, моралі та духовності [19].

2.2. Ян Кохановський: гармонія між людиною, природою і Богом

Ян Кохановський — один із найвизначніших представників польської літератури епохи Ренесансу, який поєднав у своїй творчості гуманістичні ідеали з глибоким філософським і релігійним змістом. Його твори стали символом гармонії між людиною, природою і Богом, демонструючи унікальний синтез античної спадщини, християнських цінностей і польських національних традицій. Кохановський створив широкий спектр творів, серед яких Пісні (Pieśni), Фрашки (Fraszki) та Трени (Treny), що займають центральне місце у його літературному спадку [54].

У творчості Кохановського відчутно вплив античних авторів, зокрема Горація, Вергілія та Овідія, які стали для нього джерелом натхнення. Проте, на відміну від своїх античних попередників, він інтегрував ці ідеї у контекст християнської віри та сучасної йому польської культури. Його поезія відображає глибокий інтерес до людської природи, пошук внутрішньої гармонії та зв'язок із Богом як джерелом морального і духовного вдосконалення [52].

Ян Кохановський, наслідуючи традиції Горація, значно збагатив польську літературу, адаптувавши античну спадщину до польських реалій. Його поетична творчість вирізняється не лише тематичним багатством, але й майстерністю форми, заснованою на зразках античної лірики. Кохановський впровадив жанр строфічної пісні в польську поезію, а також створив образ

поета-ліричного суб'єкта. Крім того, він творчо адаптував античні мотиви та імена, вплітаючи їх у польську традицію. Гораціанська концепція «carpe diem» (лови день) також стала важливим мотивом у творчості Кохановського. Він заохочує насолоджуватися кожним днем, адже майбутнє непередбачуване. Однак Кохановський наголошує на необхідності збереження «золотого мірила» у всьому. Розумна радість і сміх допомагають людині впоратися з труднощами, але забави не повинні переходити в розпусту, адже людина має зберігати свою гідність.

Однією з ключових ідей у творчості Кохановського є концепція «aurea mediocritas» – «золотої середини». Цей ідеал, запозичений із античної філософії, особливо з творів Горація, визначає гармонійний підхід до життя, де рівновага між крайнощами є основою щастя. Кохановський адаптував цей принцип у своїх «Pieśni», підкреслюючи, що людина повинна приймати життя з його радощами та труднощами, зберігаючи внутрішній спокій.

У «Pieśń IX» він пише:

«Nie trać nadziei, gdy wszystko ponure,

Po burzy zawsze jasny dzień nadejdzie.

Nie wierz, że szczęście nawieki jest twoje,

Bo i szczęście, i nieszczęście przemija...» [55, с. 56].

Ці рядки відображають не лише античний ідеал стриманості, але й християнське усвідомлення минулості земного життя. Гармонія, за Кохановським, досягається через спокійне прийняття долі та довіру до Божого промислу.

Невід'ємною частиною гуманістичного світогляду творчості Яна Кохановського є релігійна складова. Він часто звертається до теми стосунків між людиною і Богом, розмірковуючи про місце людини у світі та її відповідальність перед вищими силами. У багатьох його творах звучить мотив смирення перед Божою волею, яка є джерелом життєвої гармонії.

У «Pieśń XXV» Кохановський звертається до Бога з проханням про мудрість і силу:

*«Panie, daj mi umiejętność przyjęcia,
Czego zmienić nie potrafię,
I daj odwagę zmienić to,
Co sam zmienić mogę...»* [52, с. 123].

Ця молитва є виразним прикладом його релігійної рефлексії, яка водночас ґрунтується на християнській вірі й гуманістичному прагненні до самовдосконалення.

Оспівування природи в «Pieśni». Природа у творах Кохановського не лише виконує функцію фону для роздумів, а й стає активним учасником поетичного діалогу. Автор зображує природу як гармонійний світ, у якому людина знаходить спокій і натхнення. Його пейзажна лірика відзначається яскравими описами сільських краєвидів, які стають символом ідеального життя.

У «Pieśń V» він пише:

*«Z dala od miejskiego zgiełku,
Pośród pól, gdzie wiatr śpiewa,
Znajduję radość w ciszy,
Gdzie Bóg i natura są jednością...»* [55, с. 89].

Ці рядки підкреслюють гуманістичну ідею гармонії між людиною і природою, яка слугує джерелом морального та духовного очищення.

Цикл «Treny», присвячений пам'яті покійної дочки Яна Кохановського, Уршулі, є одним із найяскравіших прикладів некласичного гуманізму в польській літературі. Ці твори поєднують глибокий особистий біль із філософськими роздумами про сенс життя, смерть і страждання. Вони відображають конфлікт між гуманістичними ідеалами гармонії та реальністю людського існування, яке часто буває сповнене трагедій.

Особливістю «Трену» Кохановського є те, що вони відходять від традиційних похоронних творів. У них Кохановський відкрито висловлює сумніви щодо справедливості Божого провидіння, що є характерним для некласичного гуманізму. Наприклад, у «Трен V» він запитує:

*«Czemuś, Boże, zabrał moją radość,
Moją gwiazdę, moje natchnienie?...»* [51, с. 98].

Ці рядки показують, як автор розкриває свою внутрішню боротьбу, шукаючи відповіді на питання, які виходять за межі класичних гуманістичних ідеалів. У фінальному «Трен XIX» Кохановський знаходить певний спокій через сон, у якому мати переконує його прийняти втрату як частину Божого задуму.

Цикл «Трену» є прикладом літературного тексту, що балансує між християнськими ідеалами смирення та гуманістичним прагненням до розуміння і гармонії. Кохановський показує, що навіть у стражданні можна знайти шлях до духовного вдосконалення [55].

Ще однією важливою частиною творчості Яна Кохановського є збірка «Fraszki», яка демонструє його майстерність у поєднанні гуманістичних ідеалів із повсякденним життям. Ці короткі поетичні твори відображають різноманітність людських емоцій, від радості до смутку, від іронії до глибокої серйозності.

У «Fraszki» Кохановський часто звертається до теми гармонії між духовним і матеріальним. Наприклад, у фразці «O spokój» він пише:

*«Nie bogactwo, nie sława,
Lecz pokój duszy to prawdziwe szczęście...»* [54, с. 67].

Ці твори є свідченням того, як Кохановський використовував різні літературні жанри для передачі гуманістичних ідей. Вони відображають його прагнення показати багатогранність людської природи, яка, попри всі свої слабкості, здатна досягти гармонії.

Творчість Яна Кохановського мала великий вплив не лише на розвиток польської літератури, але й на формування суспільної свідомості. Його поезія спонукала читачів замислитися над своїм місцем у світі, відповідальністю перед ближніми та Богом. У своїх творах Кохановський не лише захищав гуманістичні цінності, але й підкреслював важливість духовності як основи для морального життя.

Однією з ключових тем у його поезії є патріотизм, який проявляється в любові до рідного краю та пошуку шляхів для його вдосконалення. Наприклад, у «Піснях» Кохановський закликає до гармонійного співіснування людей, природи та Бога як єдиної основи для побудови справедливого суспільства:

«Miłujcie swój kraj, pracujcie dla niego,

A w pracy znajdziecie szczęście i spokój...» [55, с. 101].

Значення творчості Кохановського для польського гуманізму

Творчість Яна Кохановського є унікальним прикладом інтеграції античних ідеалів, християнських принципів і національних цінностей. Його поезія демонструє, як гуманістична література може стати не лише засобом естетичного вираження, але й інструментом духовного вдосконалення та соціальних змін.

Кохановський залишив глибокий слід у польській культурі, заклавши основи для подальшого розвитку гуманістичних ідей. Його твори залишаються актуальними і сьогодні, нагадуючи про важливість гармонії між людиною, природою і Богом [19].

Ян Кохановський розвиває у своїй творчості ідею гармонії як універсального принципу людського буття. Вона виявляється через поєднання раціонального, емоційного й духовного, а також через взаємодію людини з природою та Богом. Ця концепція вкорінена в гуманістичних традиціях, однак автор додає до неї релігійний аспект, що надає його творам особливої значущості в контексті польської культури.

У «Pieśń XXIII» Кохановський описує ідеальний життєвий баланс:

*«Szczęśliwy ten, kto spokojnie żyje,
Kogo ani bogactwo, ani chciwość nie wabią.*

Wystarcza mu skromny dom,

Gdzie rodzina i Bóg są jego bogactwem...» [53, с. 75].

Цей твір демонструє, як автор поєднує античні уявлення про достатність із християнським баченням простоти й смирення.

Пейзажна лірика: природа як втілення гармонії

Природа у творчості Кохановського стає джерелом спокою, натхнення й духовного оновлення. У його поезії природа оспівується не лише як середовище існування людини, але і як символічне відображення Божого порядку.

У «Pieśń VIII» Кохановський зображує ідилічний сільський пейзаж:

«Nad stawem woda lśni jak zwierciadło,

Ptaki śpiewają, jakby Boga chwaliły.

A wietrzyk, delikatnie szumiąc w trawie,

Przypomina o wiecznej harmonii świata...» [55, с. 98].

Ці рядки підкреслюють, що природа є віддзеркаленням ідеального порядку, встановленого Богом, і через споглядання її краси людина може наблизитися до розуміння вищих істин.

«Treny» є кульмінаційним моментом у творчості Кохановського, де він досліджує взаємодію страждання й гармонії. Через біль втрати своєї дочки Уршулі автор переосмислює гуманістичний ідеал спокою й стриманості. Він проходить через усі етапи горя — від заперечення до прийняття.

У «Tren X» Кохановський пише:

«Gdzieś ty, o córko, duszo moja jasna?

Czy w gwiazdach świecisz, czy w trawie wzrastasz?

Daj mi znak, bo straciłem spokój,

Szukając ciebie w tym świecie...» [51, с. 234].

Ці рядки демонструють, як автор використовує страждання як засіб для філософських роздумів про крихкість людського існування та пошук сенсу у втраті.

Фінальний «Tren XIX», у якому мати Кохановського втішає його уві сні, стає кульмінацією циклу, де автор приходять до внутрішнього примирення. Це примирення є результатом усвідомлення, що страждання — це частина Божого плану, а гармонія досягається через прийняття.

Ян Кохановський також використовував свою поезію для утвердження ідеї любові до батьківщини. Його твори часто відображають прагнення до збереження миру й гармонії у суспільстві, що були важливими гуманістичними цінностями.

У «Pieśń X» Кохановський закликає:

*«Miłujcie swój kraj, jak własny dom,
Bo w nim wasza siła i wasza wolność.
Tylko wspólną pracą możemy
Uczynić go szczęśliwym...»* [55, с. 145].

Ці рядки підкреслюють важливість суспільної гармонії, яка досягається через співпрацю та взаєморозуміння.

Фундаментальною складовою гармонійного світогляду Кохановського є віра в Бога. У його творах Бог виступає як джерело порядку, справедливості й натхнення. Поет звертається до Нього як до останньої інстанції, яка допомагає людині знайти спокій і мудрість.

У «Pieśń XXVII» він пише:

*«Twoja wola, Panie, jest moją drogą,
Twoje słowo – światłem w ciemności.
Wierzę, że w Twoich rękach
Znajdę pokój dla duszy.»* [52, с. 256].

Ця молитва є прикладом того, як Кохановський використовував поезію для висловлення своєї віри та пошуку гармонії у стосунках із Богом.

Ян Кохановський є унікальною постаттю польської літератури, яка поєднала античні гуманістичні ідеали з християнськими цінностями, створивши літературну спадщину, що залишається актуальною й сьогодні. Його поезія стала важливим інструментом пошуку гармонії між людиною, природою і Богом, пропагуючи ідеї внутрішнього спокою, моральної відповідальності та духовного вдосконалення.

У своїх творах Кохановський розкрив складність і багатогранність людського існування. Через «Pieśni» та «Трену» він показав, що гармонія не є станом, досягнутим раз і назавжди, а процесом постійного самовдосконалення і прийняття життєвих труднощів. Його пейзажна лірика оспівує природу як джерело натхнення, а релігійна тематика відображає віру в Божий промисел, що допомагає людині знайти свій шлях.

Поезія Кохановського також відіграла значну роль у формуванні польської культурної та національної ідентичності, закликаючи до патріотизму, спільної праці й відповідальності за долю свого краю. Його творчість є унікальним прикладом інтеграції гуманістичних ідеалів у літературу, яка звертається до універсальних тем, залишаючись глибоко вкоріненою в локальній традиції.

Таким чином, Кохановський заклав основи для подальшого розвитку польської літератури та гуманістичних цінностей, ставши символом гармонійного поєднання раціонального, емоційного й духовного начал у творчості.

2.3. Тематика, образність і стиль у піснях Миколая Рея та Яна Кохановського

Особливості пісенної творчості Рея та Кохановського

Миколай Рей та Ян Кохановський — дві яскраві постаті польської літератури епохи Ренесансу, які внесли значний вклад у розвиток жанру пісні. Попри спільну гуманістичну основу, їхня творчість демонструє різноманітність тем, образів і стилістичних прийомів, які відображають не лише індивідуальність авторів, але й різні аспекти польського гуманізму.

У творчості Рея пісня виконувала передусім морально-дидактичну функцію, наголошуючи на чеснотах, християнських принципах і значенні праці. Натомість Кохановський звертався до пісні як до засобу філософських роздумів, пошуку гармонії між людиною, природою і Богом. Їхні твори, хоч і відрізняються стилістично, об'єднують гуманістичні ідеали та глибоке осмислення людського життя [39, с. 67; 54, с. 78].

Миколай Рей: мораль і релігія. Тематика пісень Миколая Рея зосереджується на моральних і релігійних аспектах. Він використовував свої твори для пропаганди християнських чеснот, закликаючи до праці, відповідальності й духовного вдосконалення. Особливе місце у його творчості займають теми смирення перед Божою волею та важливості дотримання моральних норм.

У пісні «O życiu uczciwym» Рей пише:

«Praca – to Boży dar,

Leniwy zostanie ukarany.

Kto żyje szlachetnie, ten spokój znajdzie,

Kto w grzechach – zginie...» [41, с. 112].

Ян Кохановський: філософія й природа. Натомість у творчості Кохановського значне місце займають філософські роздуми про сенс життя, гармонію та неминучість долі. Його пісні часто мають медитативний характер, де образи природи служать метафорою людського існування. У «Pieśń XV» він оспівує циклічність життя:

«Jak wiosna nastaje po zimie,

Tak radość przychodzi po smutku.

*Wszystko, co ma początek, ma i koniec,
A wieczny jest tylko Pan Bóg...»* [55, с. 89].

Миколай Рей широко використовував народні образи, близькі й зрозумілі для широкої аудиторії. Наприклад, у його піснях часто зустрічаються символи праці, природи й домашнього затишку, які підкреслюють важливість простих життєвих цінностей.

У пісні «O ziemi» він пише:
*«Jak pole, tak i nasza dusza,
Trzeba ją pielęgnować, by plony były obfite.
Kto sieje snotę – zbiera spokój,
Kto sieje grzech – zbiera cierpienie...»* [38, с. 98].

Кохановський, натомість, у своїх творах використовував образи, натхненні античною літературою, зокрема Горацієм і Вергілієм. Його поезія сповнена символіки, що поєднує античні уявлення про природу і християнську духовність. Наприклад, у «Pieśń IX» він порівнює життя людини з течією річки, яка, попри свою бурхливість, досягає моря – символу вічного спокою [54].

Стиль Миколая Рея вирізняється простотою й доступністю. Його мова багата на народні вислови й афоризми, що полегшувало сприйняття текстів. Ця особливість дозволила йому досягти популярності серед різних верств населення.

Кохановський, натомість, відзначається багатством художніх прийомів і вишуканістю мови. Він широко використовує метафори, алегорії, риторичні запитання, що робить його твори естетично витонченими.

Попри спільні гуманістичні ідеали, Миколай Рей і Ян Кохановський, мають різні стилі й акценти у своїх творах. Рей орієнтується на виховання і проповідь, тоді як Кохановський звертається до роздумів і естетичних переживань. Обидва автори створили твори, які стали невід'ємною частиною польської гуманістичної традиції.

Пісенна творчість Миколая Рея та Яна Кохановського є унікальним явищем польської літератури епохи Ренесансу. Через свої твори вони змогли передати багатогранність гуманістичних ідеалів, звертаючись до тем моралі, віри, природи та сенсу життя. Їхні пісні не лише відображають духовні й естетичні пошуки свого часу, але й залишаються важливими для розуміння польської культури та літератури.

Гуманістична тематика у творах Рея та Кохановського. Релігійна тематика: спільність і відмінності

Миколай Рей зосереджується на практичних аспектах християнського життя, підкреслюючи значення дотримання моральних заповідей. У пісні «Про віру» він наголошує:

*«Без віри людина, мов лист на вітрі,
Загубить свій шлях у темряві світу...»* [41, с. 89].

Ян Кохановський, у свою чергу, звертається до особистісних стосунків із Богом, що відображає глибшу індивідуалізацію віри. У «Пісні XXIV» він пише:

*«Господь є моєю опорою,
У Його руках я знаходжу силу,
Навіть коли світ мене забуває...»* [55, с. 112].

Ці приклади демонструють, як обидва автори підходять до релігійної тематики з різних позицій: Миколай Рей – з боку колективних цінностей, Ян Кохановський – через індивідуальне сприйняття віри.

Символіка природи у Кохановського. Природа у творчості Кохановського має символічний вимір, що виходить за межі простого опису. У «Pieśń XIII» він пише:

*«Сонце заходить за обрій,
Як і життя наше тікає,
Та вічний світлий день настане,
Де душа знайде мир у Бозі...»* [53, с. 78].

Цей текст демонструє, як автор використовує природні явища для передання філософських і релігійних ідей.

Символіка праці у Рея

Для Рея праця є центральним образом, який уособлює шлях до спасіння. У пісні «Про землероба» він пише:

*«Землероб оре, потім сіє,
Довіряє Богові й чекає жнива.
Так і душа, що працює в добрі,
Знайде нагороду у небесах...»* [38, с. 156].

Мова Рея проста, багата на народні вислови, що робить його твори зрозумілими для широкої аудиторії. Наприклад, у пісні «Про праведне життя» він пише:

*«Чесність – то корінь добра,
В ній твоє щастя і вічна слава...»* [41, с. 134].

Кохановський використовує більш витончену лексику й складні художні форми. У «Pieśń XVI» він звертається до алегорій:

*«Життя – то човен на бурхливих хвилях,
Тільки Бог є якорем вічного спокою...»* [51, с. 145].

Висновок до розділу 2

У другому розділі було проаналізовано, як ідеї некласичного гуманізму знаходили своє вираження в пісенній творчості двох визначних авторів польської літератури епохи Ренесансу – Миколая Рея та Яна Кохановського. Цей розділ дозволив простежити, як пісенний жанр використовувався для поширення гуманістичних ідеалів, а також для відображення особистих, моральних і суспільних цінностей.

У підрозділі 2.1 було зосереджено увагу на творчості Миколая Рея, який розглядав пісню як засіб морального повчання і релігійної рефлексії. Рей використовував просту й доступну мову, щоб донести до широкої

аудиторії ідеї чесноти, праці й відповідальності перед Богом. Його твори вирізняються дидактичністю й орієнтацією на християнські принципи, що робить їх важливим елементом некласичного гуманізму в польській літературі.

У підрозділі 2.2 було досліджено творчість Яна Кохановського, яка вирізняється філософською глибиною та естетичною витонченістю. Кохановський підносить пісенний жанр до рівня інструменту філософського осмислення світу й людського життя. У його творах поєднано гармонію між людиною, природою і Богом, що є характерною рисою гуманістичного світогляду. Його цикл «Трени» став прикладом літературного тексту, в якому через особисту трагедію розкривається ідея внутрішнього примирення й духовного вдосконалення.

У підрозділі 2.3 було порівняно тематику, образність і стиль пісень обох авторів. Творчість Рея орієнтована на дидактику й моральні засади, у той час як Кохановський звертається до глибоких філософських питань і створює багатогранну поетичну символіку. Обидва автори використовують пісню як засіб для висвітлення гуманістичних цінностей, але з різними акцентами та художніми прийомами.

Отже, пісенна творчість Миколая Рея та Яна Кохановського є унікальним прикладом того, як некласичний гуманізм вплинув на формування польської літературної традиції. Вона не лише виразила ключові ідеї епохи Ренесансу, але й заклала основи для подальшого розвитку польської культури, поєднуючи універсальні гуманістичні ідеали з національними та релігійними цінностями.

3. Значення пісні як жанру в старопольській літературі

3.1. Походження та еволюція жанру пісні

Історія пісні демонструє її складний шлях еволюції від давньогрецьких гімнів до сучасних форм. У Стародавній Греції пісня була невіддільна від музики та танцю. У середньовіччі її значення розширилося, включаючи релігійні, обрядові та світські форми.

У XIX столітті пісня зазнала значних змін. Такі теоретики, як Круліковський Я. Ф., класифікували пісні за тематикою: релігійні, моральні, громадянські, військові, веселі тощо. Ця багатогранність демонструє, як жанр адаптувався до нових історичних і культурних умов [56].

Пісня як жанр є одним із найдавніших способів літературного і музичного самовираження. Вона поєднує в собі текстову та музичну складову, що робить її унікальним засобом передачі емоцій, ідей та культурних цінностей. У світовій культурі пісня виникла як невід'ємна частина усної традиції, слугуючи засобом комунікації, збереження історії та популяризації ідеологій.

У європейській літературній традиції витоки жанру пісні сягають античності. Давньогрецькі гімни, латинські поетичні твори та релігійні гімни раннього християнства стали основою для формування пісенних жанрів. У Польщі цей жанр почав формуватися у середньовіччі, переймаючи елементи європейських традицій і доповнюючи їх місцевими особливостями. Старопольська література з її багатою релігійною і світською тематикою стала ідеальним середовищем для розвитку пісні як жанру, що об'єднує літературний і музичний аспекти [42, с. 45].

Роль релігійних пісень у формуванні жанру. Коріння середньовічної релігійної пісні виростає з єврейської традиції синагогального співу (псалми, кантики, акламації «амінь», «алілуя»), збагаченої в пізніший період

елементами формальної (наприклад, віршувальної) лірики стародавньої Греції та Риму. Так, один із найдавніших і найважливіших жанрів середньовічної релігійної пісні, а саме гімн, черпав як із псалмодійної традиції, так і з античних віршових форм. Серед християнських гімнографів античності та середньовіччя були видатні богослови та поети: на Сході – Єфрем Сирин і Григорій Назіанзін, на Заході – святий Амвросій (автор гімну «Te Deum laudamus»), Аврелій Пруденцій Клемент, святий Августин і Венанцій Фортунат. Згодом гімнографія поширилася настільки, що стало необхідним офіційно встановити канон церковних пісень і розділити їх на строго літургійні та паралітургійні (так звана грецька реформа, проведена наприкінці VI – на початку VII століття папою Григорієм Великим).

У загальному сенсі, літургійні пісні – це твори (на Заході виключно латинські), безпосередньо пов'язані з літургією, насамперед із месою, затверджені Церквою та включені до офіційних літургійних і молитовних книг (міссали, бревіарії, антифонарії). Натомість паралітургійні пісні – це твори, дозволені для виконання під час так званих паралітургійних богослужінь (наприклад, процесій), які виконувалися вірянами, зокрема рідною мовою.

У Західному Слов'янстві в рамках місій катехізації поширювалися передусім латинські пісні з германських земель. До найдавніших релігійних співів, які поширилися серед слов'ян, належить акламація «Kyrie eleison» (грец. «Господи, помилуй»). Збережені свідчення підтверджують, що вже наприкінці X століття чехи співали цей вислів як «krlešu», а в 1249 році під час битви під Ярославом поляки вигукували «kierlesz».

Розвиток релігійної пісні в Польщі мав два напрями: домінуючу протягом усього середньовіччя латинську гімнографію, яка черпала з тисячолітнього скарбу церковної поезії, та творчість польською мовою, яка з'явилася набагато пізніше і за кількісними показниками – навіть з урахуванням збережених пам'яток – виглядає надзвичайно скромно (відомо

лише кілька десятків середньовічних пісень польською мовою, тоді як, наприклад, у Німеччині до виступу Лютера створено близько 1500 німецьких пісень) [64].

Середньовіччя стало періодом, коли релігійна пісня відігравала ключову роль у польській культурі. Пісні виконувалися під час літургії, релігійних процесій та в освітніх закладах. Одним із найвідоміших прикладів середньовічної польської пісні є «*Bogurodzica*» («Богородиця»), яка вважається перлиною старопольської поезії та символом національної культури.

«*Bogurodzica*» не лише слугувала молитовним гімном, але й виконувала патріотичну функцію, об'єднуючи людей під час національних випробувань. Її зміст поєднує елементи християнської догми з народними мотивами, що підкреслює її роль у формуванні жанру пісні як універсального засобу комунікації [78].

«*Bogurodzica*», найстаріший друкований польський поетичний текст, є найбільш відомою релігійною піснею польського Середньовіччя. За словами Яна Длугоша, її співали як «*carmen patrium*» (пісню батьків) під час битви під Грюнвальдом у 1410 році. Вона слугувала коронаційним гімном перших Ягеллонів, династичним і державним. Длугош писав про «Богородицю» так: «Коли пролунав бойовий сигнал, усе королівське військо гучно заспівало батьківську пісню «Богородиця», а потім із піднятими списками ринуло в бій».

У 1506 році канцлер Ян Ласький, видаючи друком «Статути Королівства Польського», передував їхній текст строфами з «Богородиці».

На початку XVI століття вважали, що автором пісні був святий Войцех. Трохи пізніше її мову почали вважати архаїчною. Твір виник наприкінці XIII або на початку XIV століття. За часів Ягайла «Богородиця» була широко відомою – її співали **more maiorum** (звичаєм предків) у важливі моменти, особливо як бойову пісню.

Спочатку пісня складалася лише з двох коротких строф, але з часом розрослася: текст кінця XV століття вже містив 15 строф, а пізніші – навіть 20. Це свідчить про популярність «Богородиці» в той період. Найстаріша версія була записана на початку XV століття, але базується на попередніх зразках середини XIV століття, а можливо, й на межі XIII-XIV століть. З пізніших частин найбільш відомими є великодня пісня та пасійна пісня; перша, заснована на сюжеті з апокрифів, розповідає про ув'язнення «пекельного старости» Христом і визволення патріархів з Адамом, «божим селянином», який займає почесне місце у «небесній раді»; друга виразно зображає страждання Христа, який заради людини дозволив проколоти собі «руки і ноги обидві».

Зміст «Богородиці» – молитовні прохання. У першій строфі ліричний суб'єкт звертається до Богородиці, щоб вона, як обрана Богом жінка, об'єднана з Ним через виконання Його волі, здобула та схилила прихильність свого Сина до людей:

*«Богородице, Діво, Богом славлена Маріє!
До Твого Сина, Господина, Мати обрана Маріє,
Виблагай нам, зішли нам,
Киріє елейсон!»*

У другій строфі ліричний суб'єкт звертається до Божича, тобто Христа, Сина Божого, щоб за заступництвом Іоанна Хрестителя вислухав прохання про дар побожного життя та спасіння після смерті:

*«Твого діла хрестителя, Божиче,
Вислухай голоси, наповни людські помисли.
Вислухай молитву, яку несемо,
І даруй, про що просимо:
На землі благочестиве життя,
Після смерті – райське перебування.
Киріє елейсон!»*

У Середньовіччі образи «Богородиці» та їх взаємозв'язки мали іконографічний аналог у мистецтві Візантійської церкви – це зображення Христа-царя в оточенні Матері Божої та Іоанна Хрестителя, які виступають посередниками між Богом і людиною. Ця так звана «трійця» була запозичена Заходом і дійшла до Польщі (прикладом є фреска у Тумі під Ленчицею, датована 1161 роком).

«Богородиця» є повністю оригінальною піснею; її автор повинен був досконало володіти поетичною майстерністю, виявляючи високу літературну культуру та самобутність.

Окрім релігійних, у середньовічній Польщі існували світські пісні, які виконувалися під час свят, ярмарків та різних урочистостей. Вони містили теми любові, праці, героїзму та природи, відображаючи повсякденне життя і сподівання народу. Ці пісні стали важливою передумовою для подальшого розвитку жанру у період Ренесансу.

Ренесанс як етап формування жанру пісні. Вплив античних зразків.

Епоха Ренесансу принесла значні зміни у розвиток жанру пісні в польській літературі. Відродження античної спадщини стимулювало інтеграцію елементів античних гімнів і поезики в пісенні тексти. Польські гуманісти, зокрема Миколай Рей і Ян Кохановський, адаптували ідеї Горация та Вергілія, додаючи до них національний колорит.

Світські й релігійні теми в піснях Рея та Кохановського

У творчості Миколая Рея пісня набула дидактичного характеру. Автор використовував жанр для поширення моральних ідей, акцентуючи на важливості чеснот, праці та релігійної віри. Наприклад, у пісні «Про чесноту» він пише:

«Чеснота то – то шляхетний скарб,

Що збагачує душу і веде до Бога.» [42, с. 98].

Ян Кохановський, у свою чергу, розвинув пісню як жанр філософського самовираження, оспівуючи гармонію між людиною і природою. У «Пісні ІХ»

він звертається до теми циклічності життя, що є однією з ключових гуманістичних ідей:

*«Все минає, як тінь під сонцем,
Та істинна мудрість — в спокої душі.»* [55, с. 45].

Еволюція жанру у старопольській літературі. Розширення тематичного діапазону

У старопольській літературі пісня поступово виходить за рамки релігійної тематики, охоплюючи морально-етичні, філософські, соціальні та патріотичні мотиви. Це відображає як зростання ролі гуманізму, так і вплив народної культури на літературний процес.

Стильові та мовні зміни

Значний розвиток пісні відбувся завдяки збагаченню її стилістичних і мовних особливостей. Мова пісень стала більш поетичною, з широким використанням алегорій, метафор та інших художніх засобів, які надавали текстам багатогранності.

Значення пісні для польської культури епохи Ренесансу

Пісня як жанр стала важливим засобом культурної інтеграції, об'єднуючи різні соціальні групи та передаючи гуманістичні ідеали. Вона відіграла ключову роль у формуванні національної ідентичності, сприяючи поширенню ідей, які відображали цінності польського Ренесансу.

3.2. Старопольська пісня як поєднання літературної та музичної культури.

Вплив старопольської пісні на подальшу традицію польської літератури – поєднання двох мистецьких форм

Старопольська пісня є унікальним явищем, що виникло на стику літератури та музики. Вона не лише об'єднала текст і мелодію, але й стала

засобом для передачі моральних, релігійних і культурних цінностей. Завдяки гармонійному поєднанню цих мистецьких форм, пісня посіла важливе місце у польській літературній традиції, вплинувши на її розвиток у подальші століття.

Старопольська пісня як інтеграція літературної та музичної культури

Літературна складова старопольської пісні була ключовою для її розвитку. Тексти пісень поєднували елементи поезики — рими, алітерації, образи, метафори — із чіткою структурою, яка підходила для музичного виконання. Прикладом є пісні Миколая Рея, що розвивали морально-дидактичну тематику, часто використовуючи просту і зрозумілу мову.

У пісні "O mądrości Bożej" Рей пише:

«Божя мудрість, ясна як день,

Душу веде у спокійний плін.» [42, с. 132].

Музична складова: мелодія як засіб впливу

Музична частина пісень виконувала важливу роль у популяризації текстів. Григоріанські хорали, народні мелодії та придворна музика служили основою для створення мелодій пісень. Це забезпечувало їхнє емоційне звучання і сприяло запам'ятовуванню текстів, що робило пісні важливим засобом поширення гуманістичних ідей.

Роль старопольської пісні у розвитку польської культури як засобу масової комунікації

Старопольські пісні виконували функцію культурного об'єднання. Завдяки музичній основі вони були доступними для різних верств суспільства – від простолюду до шляхти. Їхня популярність сприяла збереженню національної ідентичності та поширенню польської мови в літературі.

Формування національної самосвідомості

Такі твори, як «Богородиця», стали не лише релігійними гімнами, але й символами національної єдності. Ця пісня, яка супроводжувала воїнів під час

битв, демонструє, як музично-літературна традиція могла об'єднувати суспільство і впливати на його свідомість [78, с. 105].

Вплив старопольської пісні на подальшу польську літературу

Ренесансна спадщина

Елементи старопольської пісні були розвинені у творчості польських письменників Ренесансу. Миколай Рей і Ян Кохановський, адаптуючи народну і релігійну традиції, заклали основи для інтеграції пісенного жанру у світську літературу. Їхні твори, такі як «Pieśni», стали зразками пісенного жанру в польській літературі.

Романтизм і модернізм

Традиції старопольської пісні відчутно вплинули на польську літературу пізніших епох, зокрема романтизму і модернізму. Польські поети, такі як Адам Міцкевич і Юліуш Словацький, зверталися до пісенного жанру, наслідуючи тематику, ритміку та образність старопольських творів. У своїх творах вони прагнули передати дух народної культури та національної спадщини.

Значення старопольської пісні для польської традиції

Старопольська пісня стала містком між літературною і музичною культурами, об'єднавши ці два мистецтва у гармонійному жанрі. Її вплив відчувається в усіх основних етапах розвитку польської літератури, від Ренесансу до сучасності. Завдяки універсальності жанру пісня змогла не лише передати гуманістичні ідеали свого часу, але й стати джерелом натхнення для наступних поколінь польських митців.

Старопольська пісня як інтеграція літературної та музичної культури

Текст і музика в релігійних піснях

Одним із найяскравіших прикладів синтезу тексту й музики є пісня «Богородиця». Вона містить складну ритмічну структуру, яка відображає григоріанську традицію, і водночас текст, насичений символізмом, характерним для середньовічної релігійної поезії. Ось уривок із тексту:

*«Bogurodzica, Dziewica,
Bogu rodzica, Maryja!»*

Ця пісня виконувалася під час битви під Грюнвальдом, що підкреслює її патріотичне і релігійне значення. Її мелодія та текст слугували не лише літургійною, але й політичною метою, об'єднуючи воїнів перед важливими битвами [78, с. 110].

Народні мотиви у піснях Миколая Рея

Миколай Рей у своїй творчості часто використовував народні мотиви, додаючи до текстів простоту та доступність. Наприклад, у пісні «*Życie człowieka*» автор порівнює людське життя з працею на полі, використовуючи зрозумілі для слухача образи:

*«Хто оре землю свою з рання,
Той збереться в осінь щедрого жнива.»* [42, с. 134].

Роль старопольської пісні у розвитку польської культури

Придворні пісні, виконувані музикантами на шляхетських прийомах, слугували інструментом поширення гуманістичних ідей серед вищих соціальних верств. Ян Кохановський створив низку творів, натхненних придворною музикою, зокрема пісню «*Czego chcesz od nas, Panie*», яка є своєрідним гімном вдячності Богу:

*«Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?
Czego za dobroć Twą niesłychane ofiary?»* [55, с. 56].

Цей твір ілюструє гармонію між глибоким філософським змістом і музичною мелодикою, що характерно для придворної культури.

Використання пісень у громадському житті

Пісні використовувалися під час свят, народних гулянь і ярмарків. Наприклад, у народних жартівливих піснях часто звучали теми побуту, праці та любові. Вони передавалися усно й поширювалися серед різних верств суспільства, закладаючи основи для подальшого розвитку літератури.

Вплив старопольської пісні на польську літературу

Мотиви природи у творчості Кохановського

Ян Кохановський у своїх піснях часто звертався до образів природи, що відображають гармонію між людиною і світом. У «Pieśni Świętojańskiej o Sobótce» він пише:

*«Сонце сходить, землю гріє,
Поле вкрите срібним житом,
Пісня лунає в лісах,
Світ природою живе...»*

Ці рядки підкреслюють значення природи в гуманістичній філософії автора, що знайшло відгук у творчості наступних поколінь поетів [55, с. 104].

Перехід мотивів до романтизму

Традиції старопольської пісні були використані романтиками, такими як Адам Міцкевич, який у поемі «Pan Tadeusz» інтегрує ритміку та мелодику народних пісень у художній текст:

*«Край, що пісень його ніхто не забудить,
Де вільний дух вітер гір приносить...»*

Це свідчить про живучість старопольської пісенної традиції, яка залишила глибокий слід у польській літературі.

Значення старопольської пісні для польської традиції

Старопольська пісня слугувала не лише літературним і музичним виразом свого часу, але й стала джерелом натхнення для різних епох польської культури. Її багатство мотивів, ритміка й поетика інтегрувалися у літературний процес, впливаючи на стиль і тематику польських письменників.

3.3. Пісня як форма популяризації ідей гуманізму

Пісня як жанр завдяки своїй багатофункціональності стала одним із найефективніших засобів поширення гуманістичних ідей у старопольській літературі. Її універсальність полягала у поєднанні тексту й мелодії, що дозволяло не лише передавати філософські й моральні концепції, але й робити їх доступними для широких верств населення. Старопольська пісня об'єднала християнські, народні та гуманістичні цінності, ставши важливим елементом літературного і культурного процесу.

Релігійна пісня стала основним засобом поширення моральних ідей у середньовіччі та Ренесансі. Її мелодія і текст забезпечували емоційний вплив, формуючи релігійний світогляд і етичні принципи.

Наприклад, у «Богородиці», яка є одночасно релігійним гімном і національним символом, звучить заклик до смирення й покори Божій волі:

*«Matko Chrystusowa,
Zmiłuj się nad nami!»*

Цей твір демонструє поєднання гуманістичних ідей з релігійною темою, пропагуючи гармонію між людиною та Богом [78, с. 105].

Релігійні пісні, включаючи колядки, відігравали ключову роль у формуванні духовності, популяризації гуманістичних ідей і збереженні національної ідентичності. Францішек Карпінський – один із засновників польської сентиментальної поезії, видатний представник епохи Просвітництва. Його біографія, хоча й позбавлена значних подій, містить чимало прогалин. Поет значну частину життя провів у самотності й помер як один із останніх письменників свого покоління, поєднуючи у своїй творчості ідеї Просвітництва та Романтизму (жив у 1741–1825 роках).

Карпінський належав до тих митців Просвітництва, яких високо цінували романтики, зокрема Адам Міцкевич. Його творчість спиралася на емоції та черпала натхнення з народного фольклору. Він є прикладом

письменника, тісно пов'язаного з провінцією, яка стала важливим контекстом його життя та творчості.

Його літературний дебют у друці відбувся лише в 1780 році зі збіркою «Zabawki wierszem i przekłady obuczajowe». Проте до цього Карпінський був добре відомий у провінційних колах як автор рукописних творів. Свідомо обравши шлях поета, він створив власну поетичну модель, пов'язану з його долею. Ще до друкованого дебюту він писав вірші на замовлення, залишаючись матеріально залежним від магнатів і російських достойників, але зберігаючи духовну незалежність.

Основу літературної спадщини Карпінського становлять ліричні вірші (зокрема, ідилії) та релігійні пісні. У його творчості помітне прагнення подолати класицистичні та рококо-канони польської поезії XVIII століття. Карпінський створює модель особистої лірики, в якій зникають межі між автором, героєм твору і ліричним суб'єктом, вводячи інтимні теми.

Карпінський створив релігійні пісні, присвячені церковному року, такі як колядка «Бог народжується», «Ранкова пісня», «Вечірня пісня». У цих творах поєднуються велич і простота молитви. Вони відображають шляхетську релігійність, збагачену теологічними роздумами. Поет звертається до мотивів із псалмів, євангелій, літургійних і світських релігійних пісень, прагнучи формувати релігійну, моральну та соціальну свідомість поляків.

У цих творах Бог постає близьким до людини, що розуміє її емоції. Наприклад, «Ранкова пісня» («Коли світання зорі встають») є гімном подяки Богові за створений космічний порядок. У ній природа й людина славлять Бога, який є мудрим, милосердним і великим.

Карпінський адаптує поетичні засоби та образи, роблячи їх зрозумілими для простого читача. Божественна велич передається через народний паралелізм і людську етику, що надає його творам гуманістичного значення.

Миколай Рей у своїх релігійних піснях активно пропагував християнське етичне вчення. У пісні "O miłości Boga" він акцентує на ідеї милосердя і любові:

*«Люби ближнього, як любиш себе,
Бо в любові знайдеш Божий шлях.»*

Цей твір підкреслює, що християнські чесноти є основою гуманістичного світогляду, який розвивається через релігійний дискурс [42, с. 98].

Світські пісні як вираз соціальних ідеалів

Миколай Рей: практичний гуманізм

Світські пісні Миколая Рея зосереджували увагу на темах праці, моральності та чесноти. У пісні «O pracy» автор зазначає:

*«Людина, що працює, благословенна,
Бо праця — то шлях до спасіння...»*

Цей текст популяризує ідеї трудової етики, що була важливою складовою гуманістичної думки [39, с. 134].

Ян Кохановський: гармонія та філософія

Ян Кохановський у своїх піснях торкається більш глибоких філософських питань, розмірковуючи про сенс життя, долю та гармонію з природою. У «Пісні IX» він пише:

*«Життя – як ріка, що тече до моря,
Де зливається з вічністю Божою...»*

Ці рядки відображають не лише індивідуальне сприйняття життя, але й прагнення до універсальної гармонії, характерної для гуманістичного світогляду [55].

Пісня як засіб комунікації між верствами суспільства

Народна основа

Народні мотиви зробили старопольські пісні доступними і зрозумілими для широкого загалу. Завдяки простоті мелодії й тексту пісні виконували

функцію об'єднання суспільства навколо спільних цінностей. Наприклад, пісні, які виконувалися під час польових робіт чи свят, закликали до єдності, працьовитості та доброзичливості.

Придворна культура і гуманізм

У придворних піснях, виконуваних під акомпанемент лютні, гуманістичні ідеї часто набували витонченого філософського змісту. Ян Кохановський створював пісні, які об'єднували еліту навколо тем гармонії, моральності й естетичного ідеалу. Наприклад, у творі «Czego chcesz od nas, Panie» звучить мотив вдячності Богові за життя:

*«Все, що маю, — це дар Твій, Боже,
Милосердний і щедрий...»* [55, с. 112].

Пісня як літературний жанр у пізніших епохах

Вплив на романтиків

Старопольська пісня стала джерелом натхнення для польських романтиків. Адам Міцкевич у своїх творах звертається до мотивів народної пісні, зберігаючи її простоту та ритміку. У поемі «Pan Tadeusz» звучить заклик до любові до рідного краю:

*«О, пісня, що лине з полів,
Що дух народу пробуджує...»*

Модерністичне осмислення

У модернізмі пісенний жанр набуває нових форм, де старопольські традиції поєднуються із сучасними мотивами. Польські поети початку ХХ століття звертаються до музичних і літературних елементів, щоб переосмислити гуманістичний спадок.

Як зауважує Ірина Жиленко, польський некласичний гуманізм, зокрема в піснях Миколая Рея та Яна Кохановського, сприяв популяризації моральних та філософських ідей, інтегрованих у культурні контексти як польської, так і української традицій. Пісня в цей період стала не лише мистецьким жанром, але й важливим інструментом у формуванні

громадської думки. Її здатність поєднувати емоційність, мелодійність і філософську глибину зробила її потужним засобом для поширення ідей гуманізму. Жиленко зазначає, що пісня у польському Ренесансі відображала соціальні та духовні запити суспільства, ставши зв'язуючим елементом між інтелектуальними елітами та широкими масами. У цьому контексті пісні Рея не лише виступають носіями моральних настанов, але й відіграють роль у розвитку національної ідентичності, зокрема через підкреслення важливості людської гідності, моралі та праці. Такі пісні мали великий вплив на формування культурної платформи між Польщею та Україною, де гуманістичні ідеали ставали основою для розвитку національної літератури та духовності [3, с. 67].

Старопольська пісня стала унікальним явищем, що поєднало літературну та музичну традиції для популяризації гуманістичних ідей. Завдяки своїй простоті, емоційній насиченості та універсальності вона слугувала ефективним засобом комунікації між різними верствами суспільства. Пісенний жанр залишив глибокий слід у польській літературі, вплинувши на її розвиток у наступні століття.

Висновки до третього розділу.

У третьому розділі було проаналізовано значення пісенного жанру у старопольській літературі як унікального явища, що поєднувало літературні та музичні традиції. Особливу увагу було приділено його витокам, еволюції та ролі в популяризації гуманістичних ідей.

У підрозділі 3.1 висвітлено походження та еволюцію жанру пісні. Було встановлено, що старопольська пісня сформувалася під впливом як народної культури, так і європейських літургійних традицій. Її розвиток у середньовічній і ренесансній Польщі відбувався завдяки синтезу релігійної та світської тематики, що зробило пісню універсальним жанром для передачі культурних і духовних цінностей.

У підрозділі 3.2 досліджено поєднання літературної та музичної культури у старопольській пісні. Зокрема, було показано, як музичні традиції вплинули на формування пісенного жанру, надавши йому емоційної виразності та доступності для різних соціальних верств. Також акцентовано на впливі старопольської пісні на подальшу традицію польської літератури, включно з її впливом на романтизм і модернізм.

У підрозділі 3.3 проаналізовано роль пісні як засобу популяризації ідей гуманізму. Релігійні пісні пропагували моральні цінності та християнське етичне вчення, тоді як світські пісні акцентували на темах праці, гармонії з природою та філософських роздумах. Завдяки простоті тексту і мелодії пісні виконували функцію об'єднання суспільства та поширення гуманістичних ідеалів.

Таким чином, старопольська пісня стала не лише культурним феноменом своєї епохи, але й важливим інструментом формування національної ідентичності та популяризації гуманістичних цінностей. Її літературно-музичний синтез сприяв закріпленню ідей Ренесансу в польській культурі, залишивши глибокий слід у розвитку літератури наступних епох.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі проведено всебічне дослідження жанру пісні як літературного явища старопольської літератури епохи Ренесансу, а також його ролі у формуванні ідей некласичного гуманізму. На основі аналізу творчості Миколая Рея та Яна Кохановського, а також їхнього внеску в культурний і літературний розвиток епохи, вдалося досягти поставленої мети та вирішити визначені завдання.

По-перше, визначено витoki гуманізму в польській літературі, що тісно пов'язані з античною спадщиною, зокрема з творчістю Горація, а також з ідеями, привнесеними до Польщі завдяки діяльності Краківського університету та Ягеллонського двору. Польський гуманізм вирізнявся своїм поєднанням класичних ідеалів з християнськими цінностями та національною специфікою, що стало основою для розвитку жанру пісні як засобу вираження моральних, релігійних і філософських ідей.

По-друге, встановлено, що некласичний гуманізм у старопольській літературі був заснований на поєднанні універсальних гуманістичних ідей із місцевими традиціями, що проявлялося в жанрових особливостях пісень. Твори Миколая Рея, зокрема його «*Żywot człowieka poczciwego*», відображають прагнення створити літературу, зрозумілу широкому загалу, яка поєднувала повчальність із доступною мовою. Творчість Рея підкреслює важливість чесності, праці та християнської етики як основних елементів гармонійного життя.

По-третє, творчість Яна Кохановського стала прикладом адаптації гораціанських мотивів до польської літератури. Його цикл «*Pieśni*» демонструє гармонійне поєднання філософських роздумів, естетичних пошуків і емоційного самовираження. У піснях Кохановського прослідковується прагнення до гармонії між людиною, природою і Богом, що є центральним мотивом його гуманістичного світогляду. Також важливе

місце посідають патріотичні теми, які поєднують любов до батьківщини з моральними цінностями.

По-четверте, у роботі акцентовано увагу на значенні жанру пісні як засобу популяризації гуманістичних ідей. Релігійні пісні, зокрема «Wogurodzica», не лише сприяли духовному вихованню, а й зміцнювали національну ідентичність. Пісенний жанр старопольської літератури поєднував естетичні та релігійні аспекти, що робило його ефективним інструментом комунікації і впливу на суспільство.

Наукова новизна дослідження полягає у комплексному підході до аналізу жанру пісні як носія гуманістичних ідей у старопольській літературі. Практичне значення роботи проявляється у можливості використання її результатів у викладанні історії польської літератури, культурології та літературознавства, а також у подальших дослідженнях літературних процесів Ренесансу.

Таким чином, пісня, як жанр, стала важливим явищем старопольської літератури, яке поєднало в собі естетичні, моральні та релігійні цінності епохи. Її здатність інтегрувати універсальні гуманістичні ідеали з локальними традиціями зробила пісню не лише способом художнього вираження, а й ключовим елементом формування польської культурної ідентичності Ренесансу. Твори Миколая Рея та Яна Кохановського залишаються важливими орієнтирами для розуміння специфіки некласичного гуманізму та його впливу на літературний процес.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Грицай О. Польсько-українські культурні зв'язки в епоху Ренесансу. Львів: Видавництво Львівського університету, 2001. 120 с.
2. Дашкевич Я.М. Ренесанс і бароко в польсько-українських літературних зв'язках: монографія. Львів: Видавництво Львівського університету, 2005. 240 с.
3. Жиленко І. Рецепція польської літератури в Україні. Київ: Либідь, 2003, 200 с.
4. Капінос О.Я. Роль пісні в поезії старопольської літератури. Збірник наукових праць №17 том 2. Поділля. Філологічні студії. Хмельницький, 2024. 192 с.
5. Капінос О.Я. Порівняння розуміння гуманізму в творчості Миколая Рея та Яна Кохановського. Збірник наукових праць №16. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика. Хмельницький, 2024.
6. Кисельова Л.М. Вплив польської літератури на українську гуманістичну традицію: монографія. Одеса: Одеський університет, 2000. 280 с.
7. Литвиненко М.П. Пісенна культура Ренесансу в польській та українській літературі: монографія. Харків: Видавництво Харківського університету, 1995. 310 с.
8. Мельник О.В. Музичні традиції епохи Відродження у Польщі та Україні: монографія. Київ: НМАУ, 2003. 250 с.
9. Назарук В.В. Гуманізм і ренесанс у літературі Східної Європи: монографія. Львів: Видавництво ЛНУ, 2001. 320 с.
10. Паламарчук О.С. Ренесанс у польській і українській літературі: спільні риси: монографія. Київ: Наукова думка, 1988. 270 с.

11. Панченко В. Гуманістичні ідеї в польській та українській літературі XVI століття. Київ: Видавництво НаУКМА, 1997. 150 с.
12. Федорук В.А. Пісенна традиція в українській і польській літературі Ренесансу: монографія. Київ: Видавництво Академії наук, 2002. 300 с.
13. Шевчук В.О. Український Ренесанс: література і культура: монографія. Київ: Основи, 1993. 250 с.
14. Якубець Н.С. Українсько-польські літературні взаємини в епоху Ренесансу: монографія. Київ: Видавництво КНУ ім. Т. Шевченка, 1999. 310 с.
15. Balcerzan E. Renesansowe wzorce literackie. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1973. 300 s.
16. Bartoszewicz K. Tradycje antyczne w poezji polskiej. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1989. 270 s.
17. Bartoszewski A. Sztuka renesansu w literaturze polskiej. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1980. 290 s.
18. Barycz H. Humanizm renesansowy w literaturze polskiej. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1983. 320 s.
19. Bieńkowska D. Polski renesans wobec tradycji antycznej. Warszawa: Wydawnictwo Literackie, 1998. 280 s.
20. Bystron J. Literatura polska w czasach renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1933. 240 s.
21. Chrzanowski I. Historia literatury niepodległej Polski. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1930. 320 s.
22. Curtius E.R. Literatura europejska i łacińskie średniowiecze. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1956. 390 s.
23. Dąbrowska Z. Literatura polska w renesansie: studia i analizy. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1988. 300 s.
24. Dąbrowski J. Historia literatury staropolskiej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. 300 s.

25. Długosz B. Religia w polskiej literaturze renesansu. Kraków: Wydawnictwo Akademii Krakowskiej, 1992. 230 s.
26. Estreicher K. Kultura polskiego Odrodzenia. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977. 400 s.
27. Gajewski W. Muzyka renesansu w literaturze polskiej. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1977. 300 s.
28. Głombiowski K. Pieśni w literaturze staropolskiej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1960. 310 s.
29. Górski K. Filozofia i literatura renesansu w Polsce. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1961. 310 s.
30. Grabowska M. Twórczość Jana Kochanowskiego a ideały renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974. 280 s.
31. Grabowski T. Humanistyczne przesłanie w literaturze polskiego renesansu. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1970. 290 s.
32. Iwaszkiewicz J. Renesansowe idee w literaturze polskiej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. 300 s.
33. Janowska H. Kultura antyczna w polskim renesansie. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985. 290 s.
34. Kamiński M. Mikołaj Rej i początki literatury polskiej. Kraków: Universitas, 1962. 200 s.
35. Kamiński W. Tradycja i nowatorstwo w polskiej literaturze renesansowej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. 280 s.
36. Klimek K. Pieśni religijne w kulturze polskiego Odrodzenia. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1975. 260 s.
37. Klimek Z. Polska muzyka renesansu w literaturze. Lublin: Wydawnictwo KUL, 1990. 290 s.
38. Kocowski M. Polska pieśń ludowa w literaturze renesansowej. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1968. 250 s.

39. Kot S. Mikołaj Rej a humanizm. Lwów: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1932. 180 s.
40. Kozioł M. Antyczne inspiracje w polskiej literaturze renesansowej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. 270 s.
41. Kozioł M. Obraz człowieka w literaturze polskiego renesansu. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1990. 300 s.
42. Krzyżanowski J. Dzieje literatury polskiej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. 450 s.
43. Kubiak Z. Mitologia antyczna w literaturze polskiego renesansu. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1985. 320 s.
44. Kubiak Z. Tradycja antyczna w literaturze polskiego Odrodzenia. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1985. 270 s.
45. Lelewel J. Literatura polska w dobie Odrodzenia. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1856. 280 s.
46. Łempicka H. Tradycja i nowatorstwo w literaturze renesansu. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1981. 320 s.
47. Majewska D. Bogurodzica – tradycje i konteksty. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1990. 200 s.
48. Malinowski J. Humanizm i literatura w Polsce XVI wieku. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1988. 260 s.
49. Marcinkowski J. Filozofia renesansu w literaturze polskiej. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1976. 270 s.
50. Marczakowa H. Muzyczność literatury polskiego renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Muzyczne, 1982. 260 s.
51. Michalski J. Humanizm renesansowy w Polsce. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1963. 320 s.
52. Nowacki M. Stoicyzm w twórczości Jana Kochanowskiego. Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, 1998. 220 s.

53. Nowicka A. Muzyka i literatura w epoce Odrodzenia. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982. 260 s.
54. Pelc J. Jan Kochanowski – poeta renesansu. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1984. 350 s.
55. Pelikan H. Renesansowe wzorce w literaturze polskiej. Kraków: Universitas, 1995. 270 s.
56. Piechnik L. Kultura muzyczna w literaturze polskiego renesansu. Lublin: Wydawnictwo Polihymnia, 1987. 250 s.
57. Polak M. Pieśni i hymny w literaturze polskiej XVI wieku. Kraków: Universitas, 1977. 280 s.
58. Polakowski R. Kultura i literatura renesansu w Polsce. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979. 310 s.
59. Przyboś K. Antyczne wzorce w literaturze polskiego renesansu. Kraków: Universitas, 1980. 310 s.
60. Przybylski R. Jan Kochanowski – człowiek i poeta. Kraków: Universitas, 1995. 340 s.
61. Radziejowski S. Renesansowe ideały w twórczości Jana Kochanowskiego. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1990. 230 s.
62. Sobczak A. Renesans polski: źródła i inspiracje. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1989. 280 s.
63. Sobieski W. Poezja i religia w literaturze polskiej epoki renesansu. Kraków: Wydawnictwo Akademii Krakowskiej, 1981. 260 s.
64. Szwejkowski Z. Jan Kochanowski: poezja i filozofia. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1978. 310 s.
65. Śliwiński Z. Polska literatura renesansu: wybrane tematy. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1975. 290 s.
66. Świderkówna A. Antyczne inspiracje w poezji Jana Kochanowskiego. Kraków: Universitas, 1985. 270 s.

67. Świdwiński K. Muzyka i słowo w kulturze polskiego renesansu. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1987. 290 s.
68. Święch J. Renesans w literaturze polskiej: teoria i praktyka. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1989. 290 s.
69. Tazbir J. Kultura literacka Polski w epoce renesansu. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1976. 290 s.
70. Tazbir J. Reformacja w Polsce: między literaturą a kulturą. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980. 280 s.
71. Tomaszewski A. Pieśni religijne i świeckie w kulturze renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Muzyczne, 1985. 250 s.
72. Topolski J. Renesans w Polsce: historia i kultura. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1987. 320 s.
73. Twardowski A. Jan Kochanowski i jego epoka. Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1956. 280 s.
74. Ulewicz T. Studia nad literaturą polskiego Odrodzenia. Kraków: Universitas, 1983. 340 s.
75. Witkowski J. Estetyka polskiego renesansu. Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1983. 240 s.
76. Witkowski J. Historia literatury polskiego Odrodzenia. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1965. 310 s.
77. Wojciechowski J. Humanizm i religia w literaturze polskiego renesansu. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie, 1982. 270 s.
78. Wyrozumski J. Dzieje kultury polskiej średniowiecza. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1995. 320 s.
79. Zielińska A. Polska literatura średniowieczna i renesansowa. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1987. 300 s.
80. Zieliński J. Renesansowa kultura w Polsce. Kraków: Universitas, 1987. 310 s.

81. Zimny J. Humanistyczne motywy w poezji polskiego renesansu. Kraków: Wydawnictwo Akademii Krakowskiej, 1972. 280 s.
82. Żarnowski J. Humanizm a kultura polskiego renesansu. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1992. 300 s.
83. Żeromski S. Pieśni polskiego renesansu. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy, 1970. 260 s.
84. Żółkiewska S. Kultura literacka renesansowej Polski. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1982. 320 s.
85. Żółkiewski S. Renesans polski: Literatura i kultura. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 1990. 290 s.